

๒. เด็กและเยาวชนพื้นราบ กลุ่มนี้สามารถแยกแยะออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่อยู่อาศัยในเมือง และกลุ่มที่อยู่ในชนบท เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มข้างต้นจะเห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เด็กจะมีความกล้าแสดงออกและเป็นคนที่ค่อนข้างเอาแต่ใจตัวเองมาก เนื่องจากการเลี้ยงดูของครอบครัว มีความอดทนค่อนข้างน้อย เด็กช่วยเหลือตัวเองในบางกรณีไม่ได้ เช่น การซักผ้า การล้างภาชนะบรรจุอาหาร (บาตร, จาน) ภายในกลุ่มถือว่ายังขาดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ค่อยที่จะมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากพระพี่เลี้ยง ในขณะที่เดียวกันเด็กกลุ่มนี้จะเรียนรู้ในสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดเร็วกว่าอย่างเห็นได้ชัด

จากการที่มีเด็กและเยาวชน ๒ กลุ่มอยู่รวมกันทำให้เกิดความลำบากในการอบรมของพระพี่เลี้ยง เนื่องจากการรับรู้ของเด็กต่างกัน ถึงแม้แต่ละกลุ่มเด็กและเยาวชนจะผ่านการศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖ มาแล้วก็ตาม ตรงจุดนี้ทำให้การถ่ายทอดบางอย่างจึงไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ จากกรณีที่น่าเด็กชนกลุ่มน้อยและเด็กในเมืองมาวชอยู่ด้วยกันทำให้เห็นความแตกต่างของเด็กทั้งสองกลุ่มในด้านการเรียนรู้ จากการที่วิทยากรบรรยายและเสวนา เด็กในตัวเมืองหรือเด็กพื้นราบจะมีความเข้าใจเรียนรู้เร็วกว่าเด็กชนกลุ่มน้อย อาจจะเป็นเพราะวัฒนธรรม ประเพณีและการได้รับการศึกษาที่ต่างกัน ในขณะที่เดียวกันเด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะมีประเพณีที่ละเอียดอ่อนกว่าในเมืองทำให้ไม่ตื้อ เมื่อได้รับการมอบหมายให้ทำอะไรก็จะปฏิบัติตามนั้นหมดทุกอย่าง หากแต่ว่าพระพี่เลี้ยงต้องคอยกำกับดูแลให้เป็นไปตามที่ได้รับมอบหมาย ในขณะที่เด็กพื้นราบจะค่อนข้างขาดความรับผิดชอบตรงจุดนี้

หากนำเด็กที่เป็นชาวเขาและเด็กในเมืองหรือพื้นราบมาเข้ากิจกรรมบวชเณรทั้งในตัวเมืองหรือชนบทก็ตาม ไม่ได้ทำให้เด็กทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันมากนัก สามารถที่จะเรียนรู้กระบวนการหลักสูตรแบบใหม่ที่มีทั้งการ อบรมทฤษฎี และแนวปฏิบัติ การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้เด็กเหล่านี้ได้นำไปใช้ในสังคมต่อไปข้างหน้า อย่างไรก็ตามผู้ที่เข้ามาบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้สะท้อน ออกมาทางความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้จากการบรรพชาว่า เป็นการบวชที่ดีที่สุดที่การบวชครั้งนี้มีประโยชน์ในด้านการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ตลอดถึงการได้ทดแทนพระคุณบิดามารดา ผู้บังเกิดเกล้า ถึงร้อยละ ๗๐% นอกจากนี้ยังมีผู้เข้าอบรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจำนวนไม่น้อยที่แสดงความรู้สึกว่า การบรรพชาในครั้งนี้ทำให้ตนเองได้เห็นคุณค่าชีวิตในสมณเพศ ทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่รอบตัวเราเป็นการประยุกต์หลักของชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติ เช่นธรรมชาติของพ่อแม่ที่มีความรักให้แก่ลูก ๆ ถึงแม้ลูกตัวเองจะเป็นอย่างไร ทำให้มีกำลังใจในการที่จะปฏิบัติกิจกรรมมากขึ้น และทำให้มีเป้าหมายชีวิตที่ต้องภาพเหล่านี้ก็จะสะท้อนออกมาทางด้านร่างกาย ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกไม่ได้ว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นกับตัวของผู้ที่บรรพชา หรือกับตัวของชุมชนเอง ผู้ที่สัมผัสได้นั้นก็คือชุมชน ต่างก็มีการวิพากวิจารณ์ถึงผลดีและผลเสียของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นการสะท้อนมุมมองที่แตกต่างกันออกไป

พื้นที่ดำเนินการแบ่งเป็น ๒ พื้นที่ คือ พื้นที่ประกอบพิธีและพื้นที่กระบวนการ

๑. พื้นที่ประกอบพิธี ส่วนใหญ่แล้วจะต้องมีพื้นที่ที่กว้างขวางพอที่จะบรรจุผู้คนที่มาร่วมกิจกรรมและร่วมงานได้เป็นอย่างดี มีความร่มรื่นสามารถเป็นที่พักผ่อน สะดวกสบาย สะอาด อำนวยความสะดวกด้านบริการห้องน้ำ และในขณะเดียวกันสามารถที่จะเป็นที่ศึกษาเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ควบคู่กันไปด้วย พื้นที่โดยภาพรวมแล้วเป็นพื้นที่ราบสะดวกต่อการเดินทางติดต่อกับหน่วยงานที่สนับสนุนเป็นพื้นที่ที่สำคัญมากสำหรับการพบปะของผู้ปกครองและลูกบุตร หน่วยอบรม หากหน่วยอบรมที่มีสถานที่พร้อมที่จะประกอบพิธีแล้วหรือสัปปายะ จะทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างหน่วยอบรมเล็กและหน่วยอบรมใหญ่ที่มีความพร้อมที่แตกต่างกันไปทำให้ผู้ปกครองที่

เป็นญาติๆ มีความหวังที่จะนำบุตรหลานของตัวเองมาบวชในโอกาสต่อไป หากหน่วยอบรมมีพื้นที่ดำหับให้กุลบุตรที่บรรพชาแล้วได้ศึกษาตามธรรมชาติเช่น สวนรุกขชาติ สวนสมุนไพร แหล่งโบราณวัตถุ สถานที่ท่องเที่ยว ฯ ก็จะทำให้กระบวนการอบรมไม่มีความจำเจเบื่อหน่ายในวิชาการเรียนการสอน หากมีสถานที่พร้อมแต่วิทยากรไม่พร้อมก็จะทำให้ไม่ได้สิ่งที่เป็นสาระประโยชน์ แต่จะได้เพียงแค่นันทนาการเท่านั้น

๒. พื้นที่กระบวนการ เป็นพื้นที่ที่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญ บาลี หลังจากเสร็จสิ้นโครงการ จบหลักสูตรภาคฤดูร้อน ต่อไปจะเป็นกระบวนการอาศัยอยู่กับพื้นที่เดิมและจะต้องเข้าศึกษาในสถานศึกษาที่เป็นระบบ ซึ่งทางสถาบันการศึกษาจะต้องหาบุคลากรเข้ามาศึกษาเล่าเรียนต่อ เพื่อการบริหารการศึกษาที่เป็นระบบ ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่มีฐานะทางครอบครัวยากจน หรือปานกลาง อาศัยอยู่ตามเขาและชนบท ที่ไม่สะดวกต่อการเดินทางแต่ละวันเพื่อมาศึกษา ตลอดถึงเด็กที่ขาดการศึกษาไม่ต่อเนื่อง การจัดการบรรพชาสามเณรจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กยากจนได้มีโอกาสเข้ารับการการศึกษาที่สูงขึ้นทั้งสายสามัญและปริยัติธรรมเพื่อเป็นบุคลากรที่สำคัญในการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนต่อไป เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ศรัทธาพุทธศาสนาได้ช่วยเหลือ ดูแล สนับสนุนกิจกรรมของศาสนาที่ตนเองเป็นผู้ที่เคยผ่านการบรรพชาจากสามเณรภาคฤดูร้อน ที่มีพระพี่เลี้ยง วิทยากรคอยอบรมพร่ำสอนจนเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับนับถือ เป็นการตอบแทนคุณของศาสนาอีกอย่างหนึ่ง และเป็นการเกื้อกูลต่อผู้มีพระคุณ

งบประมาณ

งบประมาณที่ใช้ในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน สามารถแยกออกเป็นประเภทตามเงื่อนไขได้ ดังนี้

- งบประมาณเดิมของทางวัดที่มีอยู่ ในกรณีที่บางพื้นที่จัดโครงการขึ้นมาเองไม่ได้ร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น อันเนื่องมาจากการที่วัดดังกล่าวมีทุนไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของงบประมาณการจัดการคณะทำงาน สถานที่ ทุกอย่างพร้อมจึงดำเนินการเอง
- งบประมาณกองกลางของกิจกรรมที่เหลือจากการบวชสามเณรของคณะสงฆ์ โดยทั่วไปของกิจกรรมจะจัดกันเป็นในระดับอำเภอ ดังนั้นในแต่ละปีคณะสงฆ์ของแต่ละอำเภอจะมีการระดมทุนจากวัดในอำเภอเพื่อจัดเป็นกิจกรรมของอำเภอ วิทยากรที่จะมาให้ความรู้หรือพระพี่เลี้ยงก็เป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่อำเภอ สถานที่ปฏิบัติธรรมในกรณีที่มีการรุดงค์ไปตามวัดต่างๆ ก็จะเป็นวัดภายในอำเภอ
- งบประมาณทางสังคม / ชุมชน / องค์กร งบประมาณในส่วนนี้จะออกมาในรูปของการบอกรับบุญไปตามหน่วยงานและองค์กรภายนอกต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นทุนใช้ในการดำเนินการและบุคลากรของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ ในการเป็นวิทยากรมาอบรมถวายความรู้ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ
- งบประมาณจากทางกรมการศาสนา ทางกรมการศาสนาจะใช้งบประมาณในการดำเนินงานโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมาให้ในแต่ละแห่งที่จัดโครงการ นอกจากจะเป็นงบประมาณแล้ว ทางกรมการศาสนายังได้อนุเคราะห์ในเรื่องของหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมตลอดโครงการ โดยทางกรมการศาสนาเป็นผู้กำหนดเอง ประเด็นนี้จะแล้วแต่การนำไปประยุกต์ใช้ของแต่ละพื้นที่

จากทุกพื้นที่เมื่อมีการจัดโครงการก็จะบอกรับบุญแก่ศรัทธาประชาชนโดยทั่วไป และเสนอโครงการต่อองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ข้าราชการในพื้นที่ และพ่อค้า ประชาชน หากแต่หน่วยที่มีศักยภาพด้านการจัดแผนงบประมาณก็จะได้รับในส่วนที่เป็นงบประมาณและบุคลากรสนับสนุนจากองค์กรภายนอกอื่นๆ พอที่จะดำเนินการ

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่บางครั้งก็มีอุปสรรคบ้าง เช่น ทุนมีแต่ไม่มีบุคลากรที่จะบวช ไม่มีวิทยากรที่จะดำเนินการ บางพื้นที่ไม่มีทุนแต่จำนวนบุคลากรที่ต้องการบวชมากจนไม่สามารถที่จะรับได้ ตรงจุดนี้จึงถือว่าเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในเขตจังหวัดน่าน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดการบรรพชา คณะนักวิจัยจึงคิดว่า น่าจะมีการกระจายทุนทั้งในส่วนของทุนที่เป็นงบประมาณการจัดการ วิทยากร อบรมให้ความรู้ อาคารถาวรที่พักอาศัย หรือมีการรวมกันจัด ในกรณีของบางแห่งที่ม้งแต่ไม่มีผู้บวชก็ควรที่จะมาเชื่อมกับพื้นที่มีคนบวชมากจนไม่สามารถรับไหวด้วยว่างประมาณไม่พอ

เด็กและเยาวชนที่เข้ามาบวช

เด็กและเยาวชนที่สนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสามารถแยกประเภทได้ ๒ ประเภท และมีปัญหาที่แตกต่างกัน คือ

๑. เด็กและเยาวชนที่เป็นชาวเขา เยาวชนกลุ่มนี้จะมีปัญหาตรงที่วิถีชีวิตจะแตกต่างจากชนพื้นราบ และไม่ได้มีแค่เพียงเผ่าเดียวหากแต่จะมีหลายเผ่าด้วยกัน เช่น เผ่าม้ง ถิ่น เผ่าไทลื้อ เด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะมีความเชื่อ ศาสนา ภาษาที่ต่างกับชนพื้นราบ บางรูป/คนจะเรียนรู้ได้เร็วและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี กลุ่มนี้จะไม่มีปัญหาสำหรับพระพี่เลี้ยง อีกประการหนึ่งบางรูป/คนอาจจะไม่ได้บวชด้วยศรัทธาที่อยากจะบวช หากแต่จะได้รับการชักชวนจากหน่วยอบรมหรือสถานศึกษาไปขอให้มาบวชเพื่อเรียนต่อ กลุ่มนี้จะเห็นความสำคัญของตนเองมากกว่าตัวกิจกรรม ดังนั้นเยาวชนกลุ่มนี้จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับกิจกรรม ไม่ค่อยตั้งใจที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรมตามกฎของโครงการสักเท่าใดนัก และจากการที่ไม่ได้บวชด้วยศรัทธาหมายถึงโดนชักชวนให้เข้ามาบวช ตรงจุดนี้จึงทำให้เกิดความคาดหวังจากผู้ปกครองที่เมื่อหน่วยงานหรือโรงเรียนได้ไปขอให้เข้ามาบวชแล้วจะต้องดูแลบุตรหลานของตนเองเป็นอย่างดี เหมือนอย่างที่คุณเองได้เลี้ยงดูมา จึงมอบภาระในการดูแลทั้งหมดให้กับเจ้าอาวาสวัดที่บุตรของตนจะเข้าไปอาศัยอยู่ที่จะต้องเลี้ยงดู สนับสนุนให้ได้รับการศึกษาตามที่ผู้ปกครองต้องการ แต่อย่างไรก็ตามพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ก็ไม่ได้มีพฤติกรรมเหมือนกันหมดทุกคนทุกกลุ่มอาจเป็นเพียงบางคน บางกลุ่ม หรือบางเผ่า เท่านั้น

๒. เด็กและเยาวชนพื้นราบ กลุ่มนี้สามารถแยกแยะออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่อยู่อาศัยในเมือง และกลุ่มที่อยู่ในชนบท เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มข้างต้นจะเห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เด็กจะมีความกล้าแสดงออกและเป็นคนที่ค่อนข้างเอาแต่ใจตัวเองมาก เนื่องจากการเลี้ยงดูของครอบครัว มีความอดทนค่อนข้างน้อย เด็กช่วยเหลือตัวเองในบางกรณีไม่ได้ เช่น การซักผ้า การล้างภาชนะบรรจุอาหาร (บาตร, จาน) ภายในกลุ่มถือว่าย่างขาดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ค่อยที่จะมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากพระพี่เลี้ยง ในขณะที่เด็กกลุ่มนี้จะเรียนรู้ในสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดเร็วกว่าอย่างเห็นได้ชัด

จากการที่มีเด็กและเยาวชน ๒ กลุ่มอยู่รวมกันทำให้เกิดความลำบากในการอบรมของพระพี่เลี้ยง เนื่องจากการรับรู้ของเด็กต่างกัน ถึงแม้แต่ละกลุ่มเด็กและเยาวชนจะผ่านการศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖ มาแล้วก็ตาม ตรงจุดนี้ทำให้การถ่ายทอดบางอย่างจึงไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ จากกรณีที่น่าเด็กชนกลุ่มน้อยและเด็กในเมืองมาบวชอยู่ด้วยกันทำให้เห็นความแตกต่างของเด็กทั้งสองกลุ่มในด้านการเรียนรู้ จากการที่วิทยากรบรรยายและเสนา เด็กในตัวเมืองหรือเด็กพื้นราบจะมีความเข้าใจเรียนรู้เร็วกว่าเด็กชนกลุ่มน้อย

อาจจะเป็นเพราะวัฒนธรรม ประเพณีและการได้รับการศึกษาที่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกันเด็กและเยาวชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะมีประเพณีที่ละเอียดอ่อนกว่าในเมืองทำให้ไม่ดี เมื่อได้รับการมอบหมายให้ทำอะไรก็จะปฏิบัติตามนั้นหมดทุกอย่าง หากแต่ว่าพระพี่เลี้ยงต้องคอยกำกับดูแลให้เป็นไปตามที่ได้รับมอบหมาย ในขณะที่เด็กพื้นราบจะค่อนข้างขาดความรับผิดชอบตรงจุดนี้

หากนำเด็กที่เป็นชาวเขาและเด็กในเมืองหรือพื้นราบมาเข้ากิจกรรมบวชเนรทั้งในตัวเมืองหรือชนบทก็ตาม ไม่ได้ทำให้เด็กทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันมากนัก สามารถที่จะเรียนรู้กระบวนการหลักสูตรแบบใหม่ที่มีทั้งการ อบรมทฤษฎี และแนวปฏิบัติ การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้จะช่วยให้เด็กเหล่านี้ได้นำไปใช้ในสังคมต่อไปข้างหน้า อย่างไรก็ตามผู้ที่เข้ามาบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนได้สะท้อนออกมาทางความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้จากการบรรพชาว่า เป็น การบวชที่ดีที่สุดที่การบวชครั้งนี้มีประโยชน์ในด้านการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ตลอดถึงการได้ทดแทนพระคุณ บิดามารดา ผู้บงเกิดเกล้า ถึงร้อยละ ๗๐% นอกจากนี้ยังมีผู้เข้าอบรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจำนวนไม่น้อยที่ แสดงความรู้สึกว่า การบรรพชาในครั้งนี้ทำให้ตนเองได้เห็นคุณค่าชีวิตในสมณเพศ ทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่รอบตัวเราเป็นการประยุกต์หลักของชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติ เช่นธรรมชาติของพ่อแม่ที่มีความรักให้แก่ลูก ๆ ถึงแม้ ลูกตัวเองจะเป็นอย่างไร ทำให้มีกำลังใจในการที่จะปฏิบัติกิจกรรมมากขึ้น และทำให้มีเป้าหมายชีวิตที่ถูกต้องภาพ เหล่านี้ก็จะสะท้อนออกมาทางด้านร่างกาย ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกไม่ได้ว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นกับตัว ของผู้ที่บรรพชา หรือกับตัวของชุมชนเอง ผู้ที่สัมผัสได้นั้นก็คือชุมชน ต่างก็มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงผลดีและผลเสีย ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นการสะท้อนมุมมองที่ต่างกันไป

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

เมื่อเอ่ยถึงคำว่า "ฝึกอบรม" บางท่านรู้สึกชื่นชมยินดี ที่ได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมเพราะจะได้ผ่อนคลายความตึงเครียดจากการปฏิบัติงานประจำบ้างก็ยินดีเพราะได้รู้จักผู้คนมากขึ้น ทั้งผู้เข้ารับการอบรม ด้วยกันทั้งเจ้าหน้าที่ผู้บริหารโครงการฝึกอบรม รวมทั้งวิทยากรที่มาถ่ายทอดวิชาความรู้ให้บ้างก็ยินดีเพราะได้เปลี่ยนบรรยากาศแวดล้อมที่จำเจ แต่หลายท่านก็รู้สึกเบื่อหน่ายเหมือนถูกส่งตัวมาลงโทษ บางท่านเพียงแค่เอ่ยถึงคำว่า "ฝึกอบรม" ก็ไม่อยากจะยินเสียแล้วในขณะที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้สึกต่อการฝึกอบรมดังกล่าวแล้ว กลับมีหน่วยงานฝึกอบรมขึ้นในทุกกระทรวงทบวงกรม จึงควรที่ท่านทั้งหลายจะได้ทำความเข้าใจกับความหมายและวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการฝึกอบรม เมื่อท่านต้องรับหน้าที่วิทยากร ท่านจะสามารถจัดความรู้ที่อันไม่ถูกต้องต่าง ๆ ได้เพื่อให้การฝึกอบรมบรรลุวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง

ความหมาย

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานของคนไปสู่จุดที่เราต้องการ โดยมุ่งให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญและทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในตำแหน่ง ส่วนคำว่า "เทคนิค" หมายถึง ศิลปะหรือกลเม็ดที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นเทคนิคการฝึกอบรม คือ ศิลปะวิธีที่ใช้เพื่อก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญและทัศนคติที่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

มีคำถามหลาย ๆ คนถามว่าทำไมต้องมีการอบรม ซึ่งเป็นคำถามที่หลาย ๆ ท่านก็คงพอเข้าใจบ้าง แต่บางท่านก็ยังไม่เข้าใจของวัตถุประสงค์ของการเข้าอบรม บางคนเขาบอกให้เข้าอบรมก็เข้าไป เขาทำกันอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ไม่ได้สังเกตว่าการอบรมนั้นคืออะไร การอบรมนั้นก็เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในการปฏิบัติงาน ข้อบกพร่องนั้นเกิดขึ้นแล้ว โดยสังเกตจากผลการปฏิบัติงานของแต่ละคนมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่หน่วยงานต้องการ และเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาในอนาคต ข้อนี้หมายถึงปัจจุบันยังไม่มีปัญหาเกิดขึ้น แต่มีความโน้มเอียงจะเกิดขึ้นแน่ ๆ ในอนาคต เพราะวิทยากรก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา คนที่เคยปฏิบัติงานได้ดีในสมัยหนึ่ง อาจจะมีล้าหลังเพราะไม่สามารถก้าวทันวิทยาการต่าง ๆ จึงต้องอบรมให้รู้จักใช้วิทยากรนั้นให้เป็นประโยชน์ เพื่อความสะดวกรวดเร็วและประหยัดในการทำงาน เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง ก็จำเป็นต้องมีการอบรมเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นหัวใจหลักของการทำงาน หากแต่แต่ละฝ่ายไม่เข้าใจกัน คอยที่จะปฏิบัติงานของตนเอง โดยไม่มีความประสาน ให้งานมีความสอดคล้องกันก็ไม่สามารถที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ถึงจะสำเร็จก็เพียงแค่ระดับหนึ่งเท่านั้น ซึ่งหัวใจของการประสานงานก็คือการประสานงานมีทั้งผู้รับและผู้ส่งสารถึงจะเป็นการเข้าใจตรงกันเสมอ และอบรมทุกครั้งต้องการใช้คนให้เต็มที่และตรงกับความสามารถของแต่ละบุคคล การฝึกอบรมจะทำให้ทราบได้ว่าใครคนใดงานใดหากมีการวิเคราะห์ตรงนี้ได้ก็จะทำให้คนกับงานมีความกลมเกลียว เมื่อมนุษย์ทำงานร่วมกันนั้น ต้องมีความเข้าใจกัน มีการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ผู้ที่สามารถเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับมนุษย์ พฤติกรรมในองค์การได้อย่างถ่องแท้จะสามารรถร่วมมือ

ประสานงาน ปฏิบัติงานร่วมกันกับบุคคลอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดีต่อไปและเป็นการมองเห็นคุณค่าของแต่ละบุคคลว่ามีความถนัดไม่เหมือนกัน เก่งไม่เท่ากันและไม่เหมือนกัน เลือกพิจารณาแต่ส่วนดีของเขามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ทีมงานและส่วนรวม

ความเชื่อพื้นฐานของนักฝึกอบรม

ทุกคนย่อมมีข้อบกพร่องแต่ข้อบกพร่องนั้นสามารถแก้ไขได้ทุกคนย่อมต้องการเป็นคนดีและทำงานได้ดีเสมอ ดังนั้นจึงมีการสร้างการทำงานเป็นทีม ไม่ลำเดียวใครก็สามารถหักได้ แต่หากนำมาผูกมัดเข้าอย่างแน่นหนาแล้ว ก็จะมีควมร่นานเหนียวเป็นอันมาก ยากนักที่ใครจะมาหักได้ การทำงานก็เช่นเดียวกัน คน ๒ คน หรือมากกว่านั้นร่วมกันทำงาน ผนึกกำลังกันแน่นเหนียวใครจะอะไรก็นำเอาความเก่งนั้นออกมาแสดง และกระทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ไม่แก่งแย่งแข่งดี ผนึกกำลังสมัครสมานสามัคคี มีพลังสัมฤทธิ์ของกลุ่ม

สาเหตุที่คนไม่ชอบการฝึกอบรม

ผู้จัดการฝึกอบรมไม่ปฏิบัติตามหลักการฝึกอบรมที่ดี และเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมไม่ชำนาญพอ และผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่เข้าใจความมุ่งหมายที่แท้จริงของการฝึกอบรมซึ่งสาเหตุเหล่านี้ ทำให้การจัดการฝึกอบรมไม่ได้ผลเท่าที่ควร เป็นการสูญเสียเปล่าทั้งเวลา และงบประมาณ รวมทั้งแรงงานของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีใช้สิ่งที่พึงปรารถนาของผู้ใดเลยเอกสารนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อให้ท่านเข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการฝึกอบรม
๒. เพื่อให้ท่านสามารถเป็นวิทยากรผู้ถ่ายทอดวิชาได้อย่างถูกต้อง
๓. เพื่อให้ท่านสามารถจัดบริหารโครงการฝึกอบรมได้อย่างเป็นระบบ

การฝึกอบรมทีมงานต้องมีการประสานงานให้เป็นเรื่องสำคัญยิ่งสำหรับองค์กร หน่วยอบรมใดที่สามารถติดต่อประสานงานระหว่างกันและกันได้อย่างราบรื่น ก็จะสามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีความสามารถสูงในการบริหารความขัดแย้งด้วย โดยการมองความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นว่า เป็นเรื่องปกติของบุคคลที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา หลักการบริหารความขัดแย้งแนวใหม่นั้น ให้ถือว่าการมีความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติ แต่ต้องรู้จักบริหารความขัดแย้งนั้นให้ดี ให้เกิดประโยชน์โดยรวมต่อองค์กร เช่น ขัดแย้งกันแล้ว ต่างฝ่ายต่างก็พยายามแข่งขันกันกระทำความดี เพื่อพิสูจน์ตนเองว่าสิ่งที่ตนปฏิบัตินั้นดีกว่า นับเป็นสิ่งที่ดีแต่หากขัดแย้งกันแล้ว มีการใช้กำลังต่อกันก็ต้องใช้ความสามารถเชิงมนุษยสัมพันธ์ ใช้ความเป็นหลักผู้ใหญ่มากกว่าเข้าระงับอธิกรณ์เช่นนั้นให้สงบลงให้จงได้

ผู้รับผิดชอบการฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรมแต่ละครั้งจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว ขึ้นอยู่กับหน่วยงานเจ้าสังกัด หรือหน่วยอบรมที่เป็นตัวตั้ง คุณสมบัติของผู้ทำงานส่วนรวมย่อมจะประสบอุปสรรคนานาประการ บางครั้งอาจเกิดความท้อใจ อาจเกิดความเบื่อหน่าย อาจเกิดความเอือมระอาใจ จึงสมควรมีอุดมคติประจำใจในการทำงาน เสียสละเพื่อส่วนรวม นั้น ในเรื่องนี้พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร ท่านมีคาถาแก้เหนื่อยเป็นอุดมคติประจำใจของท่านในการทำงานเพื่อส่วนรวมว่า "ถึงเหนื่อยยากแล้วเหนื่อยหาย แต่เครื่องหมายความดียังอยู่"

บุคคลผู้เสียสละทำงานเพื่อส่วนรวมนั้น ย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญจากสังคมว่าเป็นอัตถจริยบุคคล คือ เป็นบุคคลผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นคนมีประโยชน์แก่สังคม มีคำพังเพยยกย่องบุคคลประเภทนี้ว่า "เมื่อยามอยู่ก็มีคนจำนวนมากเคารพรักใคร่ เมื่อยามจากไปก็มีคนเสียตายอาลัยถึง" ซึ่งมีภาวะผิดตรงกันข้ามกับทรชนคนไม่ดี คนประทุษร้ายประชาชน คนเอาเปรียบสังคม มีคำพังเพยประณามคนประเภทนี้ว่า "เมื่อยามอยู่ก็รีแต่คนเกลียดชัง เมื่อยามลับหลังก็มีแต่คนสาปแช่ง"

คำว่า "เครื่องหมายความดียังมีอยู่" นั้น ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา หมายถึง คุณความดีอันเป็นบารมีธรรม กล่าวคือ บุคคลผู้เสียสละเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวมนั้นย่อมได้รับเครื่องหมายแห่งความดีอันเป็นอริยทรัพย์เป็นบุญบารมีธรรม เพราะเป็นการสร้างสมอบรมบุญบารมีธรรม อันจะเป็นพุพเพกตบุญญตาสำหรับตนสืบต่อไปในภายหน้า

หน่วยงาน สนับสนุนและเห็นคุณค่าของการฝึกอบรม นับแต่จัดสรรงบประมาณ ให้คัดเลือกบุคคลอย่างเหมาะสม และเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้วก็ให้บุคคลนั้นให้ตรงกับการฝึกอบรม ซึ่งการอบรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสิ่งที่ขาดไม่ได้คือเนื้อหาสาระ เช่น วิชาธรรมะ พุทธประวัติ ศาสนพิธี เป็นต้น ผู้บริหารที่ดีควรจัดแบ่งบุคลากรให้เหมาะสมกับความถนัดของวิทยากร ซึ่งจะทำให้เขานำความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่ออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ เพื่อที่จะให้ผู้เข้ารับการอบรม พร้อมทั้งรับแนวคิดและหลักวิชาใหม่ ๆ ตั้งใจรับฟัง และ นำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับงานของตน วิทยากร ต้องสามารถถ่ายทอดและสร้างศรัทธาให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม อุทิศตนให้งาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้บุคลากรร่วมคิด ร่วมหาวิธีการเพิ่มขวัญและกำลังใจเป็นการยิงทีเดียวได้นกหลายตัว เนื่องจากการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่ทำให้บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจ พึงพอใจ การระดมสมองช่วยกันคิดช่วยกันแก้ไขนี้อาจจะทำให้ได้วิธีการดี ๆ หลาย ๆ วิธีมาเสริม ความพึงพอใจในงานเป็นเรื่องสำคัญมาก ถ้าดูแลให้บุคลากรมีขวัญและกำลังใจดีเขาจะร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่การงานให้บังเกิดเป็นผลสำเร็จอย่างดีเสมอ

กระบวนการฝึกอบรม

ที่ว่าฝึกอบรมเป็นกระบวนการ เพราะมีขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันสนับสนุนส่งเสริมกันโดยมีอาจตัดขั้นตอนใดออกได้ หากความจำเป็นในการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความสำเร็จของกิจกรรม เป้าหมาย จุดประสงค์ของการ อบรมที่นี้คืออะไร ความคาดหวังของหน่วยอบรมหวังอะไร สิ่งนี้เรียกว่าเป็นการวางแผนขั้นพื้นฐานว่าจะทำให้จุดประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นบรรลุผลสำเร็จได้อย่างไร จัดหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ผู้เข้ารับการอบรมว่าอยู่ในวัยไหน และควรที่จะให้เหมาะกับเวลา และสถานที่ เช่น หลักสูตรที่เน้นแก่นศาสนาออกไปก็ไม่ประสบผลสำเร็จแน่นอนเพราะ วัยเด็กต้องการที่จะมีการเล่น การมีส่วนร่วม กล้าแสดงความคิดเห็นมากมาย ผู้ที่จะจัดหลักสูตรให้ได้ดีนั้นต้องมีการสอบถามในการอบรมภาคฤดูร้อนมาพอสมควร เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานนั้น ผู้จัดการทั้งหลายจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารงานด้านนี้ด้วย จึงจะเป็นการเสริมเชื้อเพลิงในการบริหารให้แก่ตนเอง และหน่วยงาน ตลอดจนการ บริหารโครงการฝึกอบรม หรือ อำนวยการ หรือการกำกับดูแลให้งานที่ต้องปฏิบัติทั้งหลายในหน่วยอบรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ราบรื่น ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างสูง ผู้อำนวยการจะต้องใช้ความสามารถในการสื่อสาร การจูงใจคน การตัดสินใจ และการวินิจฉัยสั่งการ การแก้ไขปัญหาในหน่วยงาน การจัดการกับความขัดแย้งในวงงานอย่างสร้างสรรค์ เพื่อมุ่งงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และสุดท้ายคือการประเมินผลและติดตามผล หรือ

ควบคุมกำกับดูแลให้งานที่ต้องมีการปฏิบัติปฏิบัติ หากมีสิ่งไรที่ผิดพลาดบกพร่องไปจากสิ่งที่คาดหวังก็รีบประเมินวิเคราะห์หาเหตุผล และค้นหาวิธีปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีความถูกต้องตรงตามเป้าประสงค์ และแก้ไขงานที่ปฏิบัติได้ต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งขั้นตอนสำคัญทั้ง ๔ นี้ ยังแตกออกเป็นรายละเอียดได้อีก คือ

หาความจำเป็นในการฝึกอบรม , รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับงานนั้น ๆ , กำหนดวัตถุประสงค์, สร้างอุปกรณ์ประเมินผล, จัดหลักสูตร, เลือกประเภทและวิธีการฝึกอบรม, เครื่องช่วยในการฝึกอบรม, การผลิตเอกสาร, การเลือกวิทยากร, การเลือกผู้เข้ารับการอบรม, การประเมินผลและติดตามผล

แผนภาพแสดงกระบวนการจัดการ

๑. ความจำเป็นในการฝึกอบรม

หมายถึง "สิ่งต่าง ๆ ที่ต้องเรียนรู้ ลงมือทำหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดปัญหาในการทำงาน" ดังคำกล่าวที่ว่า "ข้อยุติที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา ก็คือ การกำหนดตัวอย่างถูกต้อง" ฉะนั้น การหาความจำเป็นในการฝึกอบรม ก็เพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

ให้คนทำงานในหน้าที่ที่ดีที่สุดรู้จักหน้าที่ของตนเอง ให้ทุกคนมีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จและก้าวหน้าและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ให้โอกาสทุกคนปรับปรุงตนเอง มุ่งให้การฝึกอบรมและพัฒนาในลักษณะที่เป็นการต่อเนื่องสัมพันธ์ เมื่อทราบปัญหาแล้วพึงระลึกเสมอว่า การฝึกอบรมไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทุกปัญหาจึงต้องพิจารณาว่าปัญหานั้นสามารถแก้ได้ด้วยการฝึกอบรมหรือไม่ ถ้าได้ ควรใช้วิธีฝึกอบรมชนิดใด เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวตามลำพังตนได้ เพราะต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่น ๆ ในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค มนุษย์มีลักษณะทางกายภาพของการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวก เพื่อดำรงชีวิตอยู่แล้วก็ต้องมีการทำงาน อันเป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพให้อยู่รอดและเลี้ยงครอบครัวได้

๒. การจัดหลักสูตร

จะเป็นลักษณะใดขึ้นอยู่กับปัญหาที่ได้มาว่า ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ชนิดใด อย่างไรก็ตามหลักสูตรความรู้ได้แก่วิชาการที่ผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ต้องรู้ถ้าไม่รู้จะไม่สามารถปฏิบัติงานได้ หน่วยอบรมที่มีนักวิชาการที่คอยแนะนำ และเป็นผู้บริหารที่คอยเอาใจใส่ในการอบรมแต่ละครั้ง ซึ่งจะทำให้การอบรมของเยาวชนได้รับทั้งเนื้อหาสาระหลักการของพุทธศาสนาที่แท้จริง ตลอดจนการแนะนำการประยุกต์การทำงานให้เป็นทีมงานวิทยากร ทีมงานประสานงาน ทีมงานอำนวยความสะดวก ทีมงานพื้นที่ ทีมงานอบรม และเป็นการสร้างพฤติกรรม สร้างทัศนคติ

คำนึงความรู้สึกที่เหมาะสมต่อตำแหน่งหน้าที่นั้นเพื่อให้เกิดแนวความคิด อันกว้างแก่กรอบงานของตน เพื่อสามารถปรับวิชาความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งงานของตนเองและงานส่วนรวม

วิทยากรหรือบุคคลในหน่วยงานไม่ควรมองอยู่เฉพาะงานของตนเท่านั้น หากมุ่งงานส่วนรวมทั้งนี้ เพราะพิจารณาว่า ความรู้เป็นส่วนสำคัญอันดับแรกที่บุคคลซึ่งได้รับเลือกให้เข้ารับการอบรมจะต้องได้รับไป ให้ตรงกับความต้องการของเขาและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเขา ซึ่งหน่วยฝึกอบรมวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้มาในชั้นหาความจำเป็นในการฝึกอบรมนั่นเอง ความรู้ในส่วนใหญ่มักจะเป็นงานในหน้าที่ กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง และวิทยาการใหม่ ๆ ที่นำไปใช้แต่ผู้ที่มีความรู้เพียงอย่างเดียวโดยไม่พัฒนาทัศนคติให้มีพฤติกรรมอันดีงามเหมาะสมก็อาจไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ได้อย่างถูกต้องจึงต้องให้ความสำคัญแก่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยอย่างเท่าเทียมกัน โดยเริ่มตั้งแต่ต้นจนตลอดหลักสูตรสำหรับเรื่องแนวความคิดเป็นส่วนที่มีความสำคัญรองลงมา เนื่องจากการให้ความรู้ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับงานในหน้าที่โดยตรงของผู้เข้ารับฝึกอบรม แต่จะเป็นความคิดที่กว้างไกล มองทุกอย่างอย่างเป็นระบบและเห็นคุณค่าของการประสานสัมพันธ์กันส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนในฐานะตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมส่วนระหว่างความรู้ พฤติกรรม และแนวความคิดนี้ไม่อาจแบ่งให้แน่นอนได้ ผู้จัดหลักสูตรต้องพิจารณากลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ การอบรมในแต่ละหน่วยวิชา เช่น ธรรมะ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ พุทธประวัติ วินัยหรือกฎระเบียบทางสังคม หลักการพัฒนาตนเองที่สนใจ การศึกษาตามภาคชุมชน แต่ละวิชามีบุคลากร มีขอบเขตอย่างไรในแต่ละวิชา ใช้เวลาวิชาละเท่าใดควรอยู่ก่อนหลังวิชาใด วิธีถ่ายทอด จะใช้เทคนิคการฝึกอบรมใด เช่น บรรยาย นำอภิปรายฝึกปฏิบัติ การเสวนาให้ได้ข้อมูลและนำเสนอต่อกลุ่ม ฯลฯ ตลอดถึงวิทยากร เป็นวิทยากรภายในหน่วยฝึกอบรมเอง หรือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก ซึ่งบางหน่วยอบรมไม่มีประสบการณ์ในการจัดบรรพชาสามเณรที่ต้องใช้กระบวนการใหม่ ๆ เทคนิคใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับเยาวชน หากจะใช้วิธีเดิม ๆ ก็จะทำให้ไม่ได้เกิดการพัฒนาของหน่วยงาน ไม่ได้ได้รับประสบการณ์การทำงานของหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง การอบรมทุกครั้งต้องวางระยะเวลาฝึกอบรม ตลอดหลักสูตรใช้เวลาเท่าใด เริ่มต้น-สิ้นสุดเมื่อใด การใช้อุปกรณ์ ที่ใช้ในการฝึกอบรมมีสิ่งใดบ้าง ทั้งโสตทัศนอุปกรณ์ เอกสาร ฯลฯ สิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับการฝึกอบรมของแต่ละหน่วยงานนั้นก็คือการใช้เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล แบบทดสอบ หรือสัมภาษณ์ มีการประเมิน ตอนใดของหลักสูตร การประเมินต้องให้ครบวงจรคือ ก่อนการอบรม และหลังการอบรมว่าผู้เข้าอบรมนั้นได้รับความรู้มากน้อยแค่ไหน เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดที่พร้อมจะพัฒนาหรือไม่อย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการฝึกอบรมว่ามีแนวโน้มประสบผลสำเร็จแค่ไหน สิ่งที่จะขาดไม่ได้นั้นก็คือกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม ควรมีข้อมูลให้มากที่สุด เช่น จำนวนต่อรุ่นเพศ คุณวุฒิ อายุ ตำแหน่ง ข้อมูลนี้ควรส่งให้วิทยากรผู้สอนด้วย

๓. การบริหารโครงการ

เมื่อกล่าวถึงการจัดการหลักสูตรของการอบรมแล้วขั้นต่อไปก็คือการ จัดการบริหารโครงการหรือการจัดดำเนินการฝึกอบรมซึ่งวิทยากรผู้รับผิดชอบ จะต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการฝึกอบรมทุกวิถีทาง เช่น ให้ความอบอุ่นเป็นกันเองกับผู้เข้ารับการอบรม ให้ความช่วยเหลือสะดวก ช่วยแก้ปัญหาข้อข้องใจ ฯลฯ รวมทั้งการจัดสถานที่พักห้องบรรยาย อาหาร เครื่องดื่ม และต้อนรับวิทยากรผู้สอนให้มีความสะดวกทุกประการด้วย โดยธรรมชาติของมนุษย์ย่อมมีทั้งอารมณ์ดี และบูด แต่สิ่งที่จะต้องกระทำในการบริหารโครงการนั้นก็คือ เมื่อคนเราต้องทำงาน หาไม่มีใจรักหรือชอบงานนั้นอย่างแท้จริงแล้ว ก็อาจจะเบื่อหน่ายได้ง่าย กลวิธีในการทำให้สามารถทำงานได้อย่างมีความสุขสนุกสนานนั้นมีอยู่มากมายหลายประการด้วยกัน เริ่มแรกก็ด้วยเลือกงานที่ตนเองชอบ

มากที่สุดไว้ก่อนหากได้ทำงานตามที่ชอบที่สุดหรือถนัดที่สุดแล้วก็มักจะไม่มีปัญหา แต่ส่วนมากมิได้เป็นเช่นนั้น เพราะงานนั้นหาได้ยาก ไม่ได้ดังหวัง มีงานอะไรให้ทำก็ต้องคว้าเอาไว้ก่อน ผลก็คือ ไม่สนุก น่าเลือก อยากจะออกไปหางานทำใหม่

๔. การประเมินผล

เป็นการสังเกตว่า การฝึกอบรมบรรลุเป้าหมายหรือไม่ โดยใช้วิธีทางสถิติและความรู้ทางด้าน วิจัยการ ประเมินผลที่ดีต้องวัดสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

ความรู้สึก (ปฏิกริยา) ของผู้เข้าอบรม เป็นการแสดงออกทางกาย และทางความคิดที่เราจะสามารถรับรู้ ได้โดยการสังเกตของพฤติกรรม ความประพฤติที่แสดงออกในขณะที่ทำกิจกรรม ซึ่งความรู้สึกนึกคิดนั้นได้จาก ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้จำวิทยาการถ่ายทอดให้โดยตรง และจากการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองของผู้เข้าร่วม กิจกรรมว่ามีมาน้อยเพียงใด ซึ่งเราจะสังเกตได้จากการมีส่วนร่วมของกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น และ ปฏิกริยาที่แสดงออกมาทางคำพูดและการกระทำ

ระหว่างการฝึกอบรม สิ่งที่น่าสนใจถึงนั่นก็คือ หัวข้อวิชาที่ทำการสอน เช่น วิชา พุทธประวัติ ธรรมะ ศาสน พิธี ปฏิบัติ เป็นต้น วิธีการสอนของวิทยากร ว่ามีเนื้อหาสาระมากน้อยอย่างไร นำการสอนแบบวิทยากรพูดอยู่คนเดียว หรือผู้เข้าร่วมอบรมมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ซึ่งแสดงออกมาให้เห็นได้ชัดเจนจากตัววิทยากร สิ่งที่ สำคัญที่วิทยากรควรตระหนักก็คือ การแต่งตัวเป็นสิ่งที่ต้องตา หรือประทับใจของผู้พบเห็นได้ เมื่อผู้ที่เป็นวิทยากร แต่งกายสุภาพเรียบร้อยดูแล้วน่าเลื่อมใส ภูมิความรู้จะน้อยก็ตาม ตลอดถึงตัวของผู้อบรมเองเมื่อการแต่งตัว ไม่เรียบร้อยทั้งทางกาย และวาจาไม่สุภาพ ก็เป็นสิ่งที่วิทยากรต้องคอยแนะนำพร่ำสอน ทุกสิ่งทุกอย่างต้องใช้ ระยะเวลา เป็นสิ่งที่พิสดาร ดังคำกล่าวที่ว่า "ระยะทางพิสดารนั้นมา กาลเวลาพิสดารคน" กาลเวลาเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึง ความมีระเบียบวินัย ความประพฤติที่สังคมต้องการ ไม่มีอะไรที่จะรวดเร็วและแม่นยำได้ถ้าไม่ใช้ระยะเวลา ตลอด ถึงสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งแวดล้อมสามารถมองได้เป็น ๓ ระดับคือ ก่อนที่เยาวชนจะมาบรรพชานี้มี สภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร เช่น สภาพฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมรอบข้างที่เป็นตัวบ่งบอกถึงการแสดงออกทาง ปฏิกริยาของเด็กได้ ครอบครัวเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งที่ปัจจุบันนี้เด็กที่มีปัญหามากคือ สภาพของครอบครัวที่พ่อแม่ แยกแยกกันด้วยสาเหตุหลายประการทำให้เด็กไม่มีที่พึ่ง ที่ปรึกษาจะทำให้เด็กก้าวร้าวและจะแสดงออกมาเมื่อ เจอเพื่อนที่มีนิสัยคล้ายกัน สภาพแวดล้อมขณะเข้ารับการอบรม เมื่อมีพระพี่เลี้ยงมาก คอยดูแลเอาใจใส่ให้ทั่วถึง แล้วเมื่อเด็กมีปัญหาก็สามารถที่จะช่วยเหลือและแก้ไขได้ และเป็นที่ปรึกษาของเด็กได้ต่อไปถึงแม้โครงการจะเสร็จ สิ้นไปหรือเด็กไปศึกษาต่อยังสถานบันการศึกษาอื่น ๆ ซึ่งก็มีกรณีหนึ่งที่หน่วยอบรมนำเอาวิทยากรจากต่างจังหวัด เข้ามาอบรม พอเสร็จสิ้นโครงการเด็กยังอยู่ในพื้นที่เมื่อมีปัญหาก็ไม่สามารถปรึกษาอาจารย์ที่ตนเองเคารพนับถือ ได้ เพราะอาจารย์ที่เข้าอบรมนั้นอยู่ต่างจังหวัด และสภาพแวดล้อมสุดท้ายคือ สภาพแวดล้อมที่หลังจากปิด โครงการแล้วนั้น เมื่อเด็กศึกษาจากสามเณรเป็นคุณุหุสดี การอบรมก็ไม่ต่อเนื่องพฤติกรรมเก่า ๆ ก็กลับคืนมาอีก เหมือนเช่น ปกติที่ยังไม่ได้บวช

๒. หลักการฝึกอบรม ดูว่านำแนวคิดที่ได้จากการอบรมไปใช้หรือไม่ เพราะบางครั้งการอบรมแต่ละครั้งนั้นผู้ ที่ผ่านการฝึกอบรมไม่ได้นำไปใช้ แม้แต่น้อยเพราะไม่รู้อะไรจะทำการประยุกต์หลักการไปใช้อย่างไร สิ่งที่ดีที่สุดนั่นก็ คือการให้วิทยากรแนะนำหลักธรรมที่นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจริง ๆ ก็จะเป็นผลดีและนั่นหมายถึงผลงาน ที่ทำนั้นดีขึ้นหรือไม่ งานทุกอย่างต้องมีการประเมินจากภายนอก และการประเมินภายในซึ่งจะทำให้เป็นประจักษ์

สองเงาให้หน่วยอบรมนั้นเป็นอย่างดียิ่งเพื่อที่จะนำมาปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ทั้งทัศนคติของชุมชนที่มีต่อองค์กรหรือหน่วยอบรมดีขึ้นหรือไม่ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลไม่มองแคบจนเกินไปทำให้ผู้ปฏิบัติงานขาดกำลังในการปฏิบัติงาน ท้อแท้ต่อปัญหาอุปสรรคที่ตนทำ ผู้นำต้องเป็นผู้ประสานงานที่ดี เช่น จัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี มีการกำหนดตัวบุคคล เครื่องมือสื่อสาร วัน เวลา และสถานที่ หมายเลขโทรศัพท์ จัดให้มีระบบการร่วมมือที่ดี กระตุ้น จูงใจให้สมาชิกในองค์กรมีความเต็มใจที่จะช่วยเหลือกันและกัน มีมิตรไมตรีแก่กันและกัน เพื่อให้งานของหน่วยอบรมดำเนินไปได้โดยสะดวกราบรื่น สิ่งพึงระวังก็คือ พฤติกรรมการวางเฉยหรือการต่อต้านเปรียบได้กับการที่ "มือไม่พาย เอาเท้าราน้ำ" อันจะเป็นอุปสรรคต่อระบบการร่วมมือที่ดี นอกจากนี้ยังมีการฝึกทักษะให้ผู้ปฏิบัติงานมีความชำนาญในหน้าที่งานที่ปฏิบัติด้วย สิ่งที่เขาไม่ได้ของผู้จัดการหรือหัวหน้าหน่วยอบรมคือการตัดสินใจ - และกล้าที่จะแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เป็นผู้ที่มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ได้ผลเต็มที่ มุ่งพัฒนาปรับปรุงตนเองก่อนเสมอจนสามารถเกิดความชำนาญ ในหลัก กรและเหตุผล

ดังได้กล่าวแล้วว่า การฝึกอบรมเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตน ตัวการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ วิทยากร ส่วนวิธีที่ช่วยให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคือ เทคนิคการฝึกอบรม

คุณสมบัติของวิทยากร

วิทยากรมิใช่ผู้ที่รอบรู้ไปทุกสิ่งทุกอย่างแต่อย่าง แต่อย่างนั้นวิทยากรต้องมีคุณสมบัติ ๒ ประการคือ

๑. รู้จริง ในสิ่งที่จะถ่ายทอด หมายถึง รู้ข้อมูล รู้รายละเอียด ข้อดี ข้อจำกัดของสิ่งนั้น ตลอดจนสามารถตอบคำถามในเรื่องนั้น ๆ ได้
๒. มีความสามารถในการถ่ายทอด โดยอาศัยหลักการเรียนรู้ ประสบการณ์ของตนเอง หลักการสื่อความหมายที่ดี คำที่พูดนั้นไม่กำกวม มองประเด็นเป็นสองแง่ สองงาม ทำให้เข้าใจผิดอยู่เสมอ หลักที่ดีควรใช้เทคนิคต่าง ๆ ของการฝึกอบรม

๒.๑ หลักการเรียนรู้ของมนุษย์

การเรียนรู้ หมายถึง รู้และนำเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดั้งเดิมของตน

การเรียนรู้ หมายถึง เกิดการรับฟัง พิจารณาไตร่ตรองและคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองคนแต่ละคนมีการเรียนรู้ไม่เหมือนกัน เนื่องจากความแตกต่างใจการตอบสนอง กล่าวคือ

- ต่างกันที่ความสามารถใจการตอบสนอง
- ต่างที่ความพร้อมในการตอบสนอง
- ต่างกันในสิ่งเร้าให้ตอบสนอง

ระดับการเรียนรู้ นอกจากการเรียนรู้ไม่เหมือนกันแล้ว ยังมีระดับการเรียนรู้แยกเป็น ๔ ขั้นอีก คือ

๑. ขั้นท่องจำ เป็นการเรียนรู้ขั้นต่ำสุด ไม่สามารถนำไปใช้ได้
๒. ขั้นเข้าใจ เป็นการเรียนรู้สูงขึ้นมาอีก ๑ ขั้น
๓. ขั้นสามารถนำไปปรับใช้ได้ นับเป็นการเรียนรู้ระดับสูง
๔. ขั้นพัฒนาเป็นการเรียนรู้ระดับสูงสุด เพราะสามารถนำสิ่งที่รู้นั้นไปเกี่ยวโยงให้สัมพันธ์กับสิ่งอื่นที่เหนือขึ้นไปอีกได้

คนจะเรียนรู้ได้ดี ต้องมีสิ่งช่วยสร้างความจำ คนจะเข้าใจและจำได้มากขึ้นตามลำดับจากน้อยไปหา มาก ดังนี้

ถ้อยคำ หรือภาษาที่ใช้ต้องมีความชัดเจนชัดถ้อยชัดคำ สุภาพ อ่อนโยนไม่แข็งกระด้างจนเกินไป และไม่ เสียงดัง หรือเบาจนไม่ได้ยิน ทำให้ฟังไม่สนใจ กิริยาท่าทางต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น หรือบางครั้งผู้ฟังต้องใช้ เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ เข้าช่วยในการจดจำ และนำมาทบทวนเพื่อจับประเด็นที่สนใจ ภาพนิ่ง ภาพถ่ายเป็นส่วน หนึ่งที่ช่วยให้ผู้เข้าอบรมได้เห็นด้วยประสาททางตา ดังคำกล่าวที่ว่า "รู้ไม่เท่าตาเห็น เห็นไม่เท่ามือทำ" สื่อต่าง ๆ ที่ จะทำให้ผู้คนสนใจอีกก็คือ โทรทัศน์ นิทรรศการ พิพิธภัณฑสถาน การศึกษานอกสถานที่ การสาธิต การแสดง บทบาทสมมุติ และ ประสบการณ์

สิ่งที่ทำให้คนอยากเรียนรู้

๑. มีมูลเหตุจูงใจให้อยากเรียนหมายถึงสิ่งที่ผู้เรียนต้องการ สนใจ อยากที่จะศึกษาไม่ว่าสิ่งนั้นจะยากสัก เพียงใดก็ตาม ขึ้นอยู่กับความตั้งใจ หรือสิ่งนั้น ๆ เป็นสิ่งเร้า

๒. วิธีการทำให้เข้าใจได้ง่าย ผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการทำงานได้นั้นยากมากสำหรับการจะทำให้ผู้อื่น เข้าใจ เหมือนกับผู้บรรยายเข้าใจ ดังนั้นต้องขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีการที่ผู้ถ่ายทอดต้องศึกษาและทำความเข้าใจให้ ถ่องแท้ถึงจะทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจเหมือนดังเช่นตนเองเข้าใจ

๓. ได้มีส่วนในการแสดงออก เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่ายในวิชานั้น ๆ ไม่เกิดความเบื่อ หน่ายผู้บรรยาย คือพยายามให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมให้มาก ยกประเด็นถามเพื่อให้ได้คำตอบ หรือถามเพื่อให้ผู้ฟังเกิด ทักษะกระตือรือร้นที่อยากมีส่วนร่วม

๔. สามารถนำไปใช้ได้จริงเป็นหัวใจหลักของการทำงานทุกครั้ง หรือเป็นสิ่งที่ทุกคนเมื่อผ่านการ อบรมแล้ว ต้องการมากที่สุดแม้แต่ผู้ดำเนินการ เมื่ออบรมแล้วทำให้เกิดประโยชน์เป็นรูปธรรม ไม่ใช่เห็นเพียงค่านามธรรม เกิดแค่ทฤษฎีไม่มีแนวปฏิบัติก็ไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้น หัวใจในการฝึกอบรมแนวใหม่ คือ การให้ผู้เข้าอบรมทุกด้าน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา เมื่อได้ทราบ หลักการเรียนรู้ของมนุษย์แล้ว สิ่งที่ควรทราบต่อไปคือ หลักการสื่อความหมาย

๒.๒ การสื่อความหมาย

คือ การติดต่อส่งข่าวสารข้อมูล ความรู้สึนึกคิด ความเห็น จากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อก่อให้เกิด ความเข้าใจตรงกัน

ตัวกลางที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจ ได้แก่ "สื่อ" ซึ่งอาจเป็นคำพูด ตัวอักษร สัญลักษณ์ ท่าทาง สี แสง เสียง เครื่องหมาย ภาพ ฯลฯ การจะทราบได้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจเราหรือไม่ เพียงใด ต้องดูจากปฏิกิริยาสะท้อน กลับจากฝ่ายนั้น หากยังไม่เข้าใจตรงกัน ก็ต้องเลือกใช้สื่อใหม่หรือวิธีการใหม่ จนกว่าจะแน่ใจว่าเกิดผลตามที่เร าต้องการแล้ว การสื่อความหมายในการฝึกอบรม ต้องพยายามให้ผู้เข้ารับการอบรมใช้ประสาททั้ง ๕ ให้มากที่สุด หรืออย่าง น้อยเมื่อใช้ประสาทหูฟังเรา ก็ควรแสดงท่าทางประกอบ หรือ เขียนกระดานดำหรือใช้เครื่องมือ ใสตทศนูปกรณ์อย่างอื่นแสดง เพื่อให้ใช้ประสาทตา ประกอบกัน จะช่วยให้เข้าใจและจำได้มากขึ้นอย่างรักก็ตาม การที่วิทยากรจะถ่ายทอดวิชาการใด ควรคำนึงถึงผู้เข้ารับการฝึกอบรมในด้าน

- ภูมิหลัง อันได้แก่ ความรู้ พื้นฐาน ครอบครัว การอบรมสั่งสอนประสบการณ์ การศึกษา ฯลฯ

- ทักษะคิด ทั้งต่อตนเอง ต่อวิทยากร และต่อเรื่องที่รับฟัง
- ระเบียบสังคมวัฒนธรรม

แล้วจึงเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การสื่อความหมายต่อบุคคล ส่วนใหญ่ควรยึดหลักชัดเจน กระชับรัดกุม ต้อง มีความสมบูรณ์ในตัวเอง และต้องคำนึงถึงอุปสรรคในการสื่อความหมาย ได้แก่ ภาษาและถ้อยคำใช้ถ้อยคำที่เป็นสากล หรือภาษากลางที่หลายคนฟังออก และภาษาถ้อยคำที่สื่อออกมาผู้บรรยายต้องรู้ภูมิหลังของคนที่ได้รับฟังแตกต่างกัน แม้แต่ความแตกต่างระหว่างยุค ขึ้น ตำแหน่งเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้คนไม่ค่อยสนใจ เห็นคุณค่าของตัวเองว่าจบสูง ฐานะค่อนข้างที่จะมั่นคง ไม่สนใจวิทยากรที่ถ่ายทอดจึงทำให้เกิดการเข้าใจกันคนละประเด็น ยิ่งไปกว่านั้นการถ่ายทอดต่อ ๆ กันหลายทอดเกินไปจึงอาจทำให้ข้อมูลขาดหายหรือผิดไปจากเดิมได้เช่น ข่าวลือ เป็นต้น

สำหรับกลวิธีในการป้อนเนื้อหาในการฝึกอบรมนั้นมี ๓ ขั้นตอน คือ

๑. ละลายพฤติกรรมดั้งเดิม ได้แก่การทำให้เกิดความสบายใจ ไร้กังวล และเปรียบเทียบให้เกิดความคิดว่า มีสิ่งที่ดีกว่าอีกเพื่อผู้เข้าอบรมจะเกิดความสนใจใคร่เรียนรู้ต่อไป ขั้นละลายพฤติกรรมนี้หากเป็นต้นหลักสูตรอาจใช้การแนะนำตัวผู้เข้าอบรม หรือใช้เกมส์กลุ่มสัมพันธ์สร้างความคุ้นเคยกันและกันได้

๒. ให้ความรู้ โดยให้ผู้เข้ารับการอบรมพิจารณาว่า แนวความคิดที่ดีที่สุดควรเป็นอย่างไรแบบกาทวาง ดำเนินการว่า จะนำความคิดเห็นนั้นไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานอย่างไรขั้นนี้ คือ การให้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรนั่นเองโดยใช้เทคนิคและสื่อที่จัดเตรียมไว้

๓. ย้ำ เพื่อให้ความรู้ที่มอบไปนั้นกระจำชัดและให้ผู้เข้ารับการอบรมจดจำไปใช้ในชีวิตรจริง ๆ หลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรมแล้ว

วิธีการถ่ายทอดความรู้ แบ่งออกเป็น ๓ วิธี คือ

๑. วิธีบอกกล่าว

๒. วิธีแสดงให้ดู

๓. วิธีให้ลงมือปฏิบัติ

ซึ่งจากหลักจากเรียนรู้ของมนุษย์และหลักการสื่อความหมายเน้นว่ามนุษย์จะเรียนรู้ได้ดีหากได้ลงมือกระทำ หรือมีประสบการณ์ด้วยตนเอง ฉะนั้น ในการฝึกอบรมเราจะไม่ใช้วิธีหนึ่งเพียงอย่างเดียว หากแต่ใช้ ๓ วิธี คละกันอยู่ตลอดเวลาวิธีบอกกล่าวนั้น เหมาะสำหรับการเสนอเนื้อหาสาระใดใหม่ ๆ ต่อผู้เข้ารับการอบรมโดยการบรรยาย ยกตัว อย่างด้วยคำพูด ฯลฯ และถ้ามีการแสดงให้ดูประกอบด้วย เช่น เขียนบนกระดาน แจกเอกสารการใช้เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้นส่วนวิธีให้ลงมือปฏิบัติ นั้น เป็นการสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อจะได้เข้าใจชัดแจ้งและจำได้ไม่ลืม เช่น เรียนเป็นวิทยากร ต้องมีการฝึกสอน เรียนเรื่องการวางแผน ต้องหัดวิเคราะห์ปัญหา เก็บข้อมูลแล้ววางแผน เป็นต้น

๒.๓ เทคนิคการฝึกอบรม

แยกออกเป็นหลายอย่าง แต่ละอย่างมีข้อดีและข้อจำกัด จึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม

- การบรรยาย (Lecture) .
- การระดมสมอง (Brain Storming)

- การอภิปราย ซึ่งแบ่งเป็นการนำอภิปราย และการอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion)
- การใช้กรณีเรื่อง (Case study)
- การแสดงบทบาทสมมติ (Role-Playing)
- การสาธิต (Demonstration)
- การชมกิจการต่าง ๆ หรือศึกษาดูงานนอกสถานที่ (Field Trip)
- การทดลองแก้ปัญหา หรือฝึกปฏิบัติในเวลาอันจำกัด (In-Basket Technique)
- ภาพยนตร์และอภิปราย (Stop-Film Discussion)
- เกมส์ (Games)
- กลุ่มย่อย (Group Discussion)
- การบรรยายเป็นชุด หรือชุดนุมนาฐก (Symposium)
- การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work-shop)

สำหรับเอกสารนี้ จะขอล่าวเฉพาะวิธีที่มักใช้เสมอในการฝึกอบรมดังนี้

๑. การบรรยาย

คือ การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จากผู้ที่ความรู้ไปยังผู้อื่นเพื่อให้ผู้อื่นมีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเช่นเดียวกับผู้บรรยาย โดยอาศัยความสามารถในการพูดในที่ชุมนุมชนเป็นสำคัญการบรรยายทั้งข้อดี และข้อจำกัด กล่าวคือ

ข้อดี

- สะดวกทั้งผู้บรรยายและผู้ฟังจำนวนมาก
- ใช้เวลาน้อยกว่าวิธีอื่นในการเสนอเนื้อหาสาระ
- สามารถควบคุมได้ทั้งเนื้อหา และเวลา

ข้อจำกัด

- เบื่อ เพราะเป็นการสื่อความหมายทางเดียว
- ง่วง เพราะผู้ฟังไม่มีส่วนร่วม
- ไม่เหมาะสมสำหรับเรียนงานที่ต้องอาศัยความชำนาญ หรือเรื่องที่มีข้อคิดเห็นขัดแย้ง ได้มาก

วิธีการดำเนินการ

- เลือกผู้บรรยายที่มีความสามารถในการพูด
- ผู้ฟังควรมีพื้นฐานความรู้และความเข้าใจมากพอควร
- ควรมีช่วงเวลาตอนท้ายไว้ให้ผู้ฟังซักถาม
- ใช้เมื่อมีเวลาจำกัดและผู้ฟังจำนวนมาก

ถ้าท่านเป็นวิทยากรและจำเป็นต้องใช้วิธีบรรยายท่านต้องเตรียมตัวและเตรียมเรื่องที่จะบรรยายให้ดี

หลักในการเตรียมตัว

- หัดให้มีนิสัยเป็นนักพูดที่ดี
- ศึกษาหลักการพูดที่ถูกต้องจากตำราและบุคคล
- ฝึกซ้อมการพูดอยู่เสมอ

หลักในการเตรียมเรื่อง

เมื่อจะบรรยายวิชาใดต้องเริ่มจาก

๑. วิเคราะห์

ผู้เข้ารับการอบรม ว่า เป็นใคร มีตำแหน่งใด เป็นเพศใด พื้นความรู้ย่างใด จำนวนเท่าใด หัวข้อวิชาเป็นขอบเขตเพียงใด ควรพูดประเด็นใดบ้าง ตามช่วงเวลาที่ได้รับ กำหนด วัตถุประสงค์ ของวิชานั้นในหลักสูตร ต้องการอะไร มีความเกี่ยวข้องกับวิชาอื่นไม่เพียงใด

๒. วางแผน

คิด ว่า จะพูดอะไรบ้าง ค้นจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระที่ต้องการ อาจจะคำเจาะเอกสาร ตำราสัมภาษณ์ หรือ สนทนากับผู้มีประสบการณ์ หรือเดินทาง ไปยังสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะบรรยาย เรียบเรียง โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดเข้าเป็นรูปบทความ มีคำนำเรื่อง และ บทสรุปคำนำ กล่าวถึง ความสำคัญที่ต้องพูดเรื่องนั้น แล้ว โยงเข้าหาเนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องมีความเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างถูกต้องเหมาะสมพร้อมยกตัวอย่างประกอบมีสถิติที่แม่นยำ อุปมาอุปมัย เนื้อเรื่องสอดคล้องเป็นลำดับ ไม่วกไปวนมา

สรุป ย้ำสาระสำคัญและทิ้งท้ายให้ประทับใจ เพื่อก่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติตามที่เราต้องการ

๓. ขันบรรยาย

ภาษา ถูกต้อง สุภาพควรใช้ภาษาที่ทำให้คนที่ฟังเข้าใจง่าย เป็นภาษากลาง หรือภาษาท้องถิ่นเพื่อที่จะ ทำให้เยาวชนเข้าใจง่ายขึ้น น้ำเสียง ชัดเจน เน้นหนักเบาตามความสำคัญของเนื้อเรื่องวรรคตอนถูกต้อง บุคลิกภาพ การวางตัวการใช้สายตาท่าทาง รวมทั้งการแต่งกายสุภาพ เหมาะสมกาลเทศะ

การระดมสมอง คือ การเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น โดยไม่มีการปิดกั้นความคิด เพื่อเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรม ตลอดจนการสร้างอารมณ์ขันเป็นกันเอง ก็จะ ทำให้ทุกคนที่อยู่ด้วยกันว่าเป็นครอบครัวเดียวกันมีอะไรก็สามารถปรึกษาหารือกัน และนำความคิดของตนเองที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือหน่วยงาน ตลอดจนการประเมินค่าความคิด

ในขณะที่แต่ละคนแสดงความคิดเห็น วิทยากรจะจดทุกความคิดเห็นลงในกระดาษหรือกระดาษแผ่นใหญ่ เพื่อให้ทุกคนให้ความเห็น เมื่อได้สมควรให้ตั้งคณะทำงาน ๔-๕ คน เพื่อพิจารณาความคิดเห็นเหล่านั้น ดังนั้น ความคิดใดใช้ไม่ได้ให้ตัดออก ความคิดใดใช้ได้รวบรวมไว้และจัดลำดับความคิดที่ใช้ได้ ว่าความคิดใดใช้ได้ดีที่สุด แล้วนำข้อพิจารณาเสนอต่อที่ประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

ข้อดี

๑. ส่งเสริมความคิดริเริ่ม

๒. ช่วยให้เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น
๓. ได้ข้อเสนอแนะมากในเวลาสั้น
๔. ช่วยให้ตื่นเต้นเร้าความสนใจ
๕. ช่วยให้ได้ความคิดเห็นหลากหลายความคิด ไม่มองปัญหาอยู่ในวงแคบ

ข้อจำกัด

๑. ข้อเสนอแนะบางข้ออาจมีคุณค่าน้อย
๒. ไม่เหมาะสมกับกลุ่มที่ใหญ่เกินไป
๓. ปัญหาที่พิจารณาจะมีครั้งละปัญหาเดียว

การอภิปราย แยกเห็นการนำอภิปรายและการอภิปรายคณะ ดังนี้

- ก. การนำอภิปราย เป็นเทคนิคการจัดประชุมรูปหนึ่ง ซึ่งมุ่งให้ผู้เข้าประชุม ได้แลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติต่าง ๆ และเพื่อหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน
- องค์ประกอบ

๑. ผู้เข้าร่วมประชุม ๑๕-๒๕ คน
๒. ทุกคนเข้าใจบทบาทและมีความรู้ในหัวข้ออภิปรายพอควร
๓. ผู้นำอภิปราย
๔. มีการอภิปรายอย่างเสรี

หน้าที่ผู้นำอภิปราย

๑. วางตัวเป็นกลาง
๒. ตั้งประเด็น
๓. ประสานความคิด
๔. สรุปประเด็น

การนำอภิปรายต่างกับการบรรยาย ตรงที่วิทยากรมิใช่ผู้พูดแต่เพียงฝ่ายเดียวหากจะใช้คำถามเพื่อตั้งให้ผู้เข้ารับการอบรมร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์อยู่ตลอดเวลา

วัตถุประสงค์ของการซักคำถาม

๑. เพื่อเปิดอภิปราย
๒. เพื่อกระตุ้นความสนใจ
๓. เพื่อยั่วให้เกิดความคิด
๔. เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม
๕. เพื่อดึงให้ร่วมอภิปราย
๖. เพื่อสร้างเรื่องราวติดต่อกัน
๗. เพื่อเปลี่ยนแนวอภิปราย
๘. เพื่อพิจารณาความรู้ผู้เข้าร่วมประชุม
๙. เพื่อสรุปประเด็น

๑๐. เพื่อจำกัดขอบเขตการอภิปราย

ประเภทคำถาม

๑. ขอข้อเท็จจริง
๒. ขอความเห็น คำอภิปราย
๓. ต้องการเหตุผล
๔. ถามนำ
๕. ถามย้อน

ข. การอภิปรายเป็นคณะ

คือ การที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนประมาณ ๕-๕ คน ซึ่งมีความรู้ดีเป็นพิเศษในหัวข้อการประชุมมาเฝ้า
รวมกันอยู่ตรงหน้าผู้ฟัง และดำเนินการอภิปรายอย่างมีระเบียบ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อกำหนดปัญหาที่จะพิจารณา
๒. เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง
๓. เพื่อให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหา
๔. เพื่อช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจส่วนประกอบต่าง ๆ ของปัญหา
๕. เพื่อประเมินวิธีการกระทำที่ผ่านมา
๖. เพื่อเป็นวิธีการฝึกอบรมแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังสนใจ

องค์ประกอบ

๑. ประธาน
๒. พิธีกร
๓. ผู้ทรงคุณวุฒิ
๔. ผู้ฟัง

หน้าที่ขององค์ประกอบ

ประธาน

- กล่าวเปิดประชุม
- แนะนำพิธีกร
- กล่าวปิดประชุม
- ในบางกรณี ประธานอาจเป็นคนเดียวกับพิธีกรก็ได้

พิธีกร

- แนะนำผู้ทรงคุณวุฒิ
- เชิญพูดทีละคน
- สรุปที่แต่ละคนพูด
- รักษาเวลา

ผู้ทรงคุณวุฒิ

- ให้ความคิดเห็นของตน
- เสริมความคิดเห็นของผู้อื่น โดยขออนุญาตจากพิธีกรก่อน

ผู้ฟัง

- ศึกษาเอกสารล่วงหน้า
- ตั้งใจฟัง
- ถามถ้าที่ประชุมเปิดโอกาส

ข้อดี

๑. ดึงดูดความสนใจ
๒. ผู้ฟังได้ข้อคิดเห็นกว้างขวาง
๓. ทำให้ทราบปัญหาหลายแง่มุม
๔. ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมถ้าไม่มีช่วง FORUM คือเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถาม

๕. กรณีเรื่อง

ในการแบ่งกลุ่มย่อยนอกจากมอบปัญหาให้กลุ่มพิจารณาแล้วอาจมอบเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในการปฏิบัติงานซึ่งอาจแจกเป็นเอกสารหรือเล่าเรื่องให้ฟังก็ได้ เพื่อให้กลุ่มพิจารณาว่า

- อะไรคือปัญหา
- อะไรคือสาเหตุ
- แนวทางแก้ไข

เพื่อหัดให้กลุ่มอภิปราย ถกเถียง แล้วหาข้อยุติในการแก้ปัญหา กรณีเรื่องนี้ต้องเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง แต่ไม่กล่าวถึงบุคคลและสถานที่จริงที่เหตุการณ์นั้นและต้องมีข้อมูลรายละเอียดเพียงพอที่ผู้เข้าอบรมจะพูดได้ว่าปัญหาของเรื่องได้

ข้อดี

๑. ช่วยให้หัดวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจ
๒. ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้เข้าอบรม
๓. ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

ข้อจำกัด

๑. การสร้างกรณีเรื่องต้องใช้เวลามากและผู้เขียนต้องชำนาญจริง ๆ
๒. หากกรณีเรื่องไม่ดีหรือล้าสมัยจะไม่เป็นประโยชน์
๓. หากวิทยากรไม่ทักษะในการใช้กรณีเรื่อง จะไม่สามารถชี้แจงหรือสรุปวัตถุประสงค์ของเรื่องให้สอดคล้องกับวิชาที่สอนได้

๕. การแสดงบทบาทสมมติ

คือการสมมุติสถานการณ์ขึ้นมามีอย่างหนึ่งและมอบให้ผู้เข้าอบรมแสดงเป็นใครคนใดคนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นซึ่งมักจะต้องสัมพันธ์ติดต่อกับบุคคลอื่น โดยวิทยากรอาจเขียนบทให้ หรือให้ผู้แสดงคิดเองตาม

หัวข้อที่มักรู้จักกันดี และตามความรู้สึกของตนเองที่มีต่อสถานการณ์ทำนองนั้นเมื่อจบการแสดงผู้ชมจะวิจารณ์วิทยากรสรุปเข้าสู่เนื้อหาวิชาการที่ต้องการเน้นพฤติกรรม

ข้อดี

- สามารถจำลองเรื่องที่ต้องการอภิปรายได้
- ทำให้คนสนใจมากกว่าการพูด
- ผู้แสดงมีโอกาสคิดว่าตำแหน่งที่ตนสวมบทบาทการแสดงออกอย่างไร

ข้อจำกัด

- ไม่เหมาะสมกับผู้อบรมที่มีวัยวุฒิสูง
- ถ้าผู้แสดงไม่มีความสามารถพอจะไม่สามารถชี้ถึงพฤติกรรมที่ต้องการได้
- ถ้าสรุปการแสดงไม่ดี อาจทำให้มองเป็นเรื่องเด็กเล่น
- ส่วนใหญ่ใช้ได้กับหัวข้อมนุษยสัมพันธ์และการตัดสินใจ

๖. เกมส์ (Games)

คือกิจกรรมที่มีการแข่งขัน โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นผู้เล่นตามกติกาที่กำหนดให้ แต่เกมส์ในการฝึกอบรมมีเป้าหมายที่จะให้เกิดการเรียนรู้ในพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น ฉะนั้นเมื่อเล่นจบแล้ววิทยากรจะสรุปว่าต้องการให้ผู้เล่นเรียนรู้อะไร เกมส์มีทั้งสั้นแะยาวซึ่งอาจใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีสำหรับบางเกมส์ แต่ถ้าเป็นบริหารมักจะใช้เวลามากเพราะมีสัญลักษณ์เกี่ยวกับตัวเลขให้คิดคำนวณ โดยกำหนดให้ผู้เล่นสวมบทบาทเป็นใครคนใดคนหนึ่งซึ่งต้องทำการตัดสินใจโดยแข่งขัน

- ตนเอง ผู้อื่น เวลา สถานการณ์

หัวใจของเกมส์อยู่ที่การเรียนรู้ด้วยตนเอง และบทสรุปของวิทยากร ที่มีสาระเข้าเรื่องที่สอน มิใช่เล่นเกมส์เข้ามาเพื่อเห็นผู้เข้ารับการอบรมเบือหรือประสงค์จะให้สนุกสนานอย่างเดียว

ข้อดี

- ย่นย่อสถานการณ์ที่ใช้เวลานานในชีวิตจริงมาใช้ในการฝึกอบรมระยะสั้นได้
- มีเกมส์หลาชนิดให้เลือกใช้ตามเป้าหมายและขนาดของกลุ่ม
- ผู้เข้าอบรมมีโอกาสฝึกฝนตนเองตามสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น
- ใช้พฤติกรรมในการเล่นเกมส์ชี้สาระวิชาได้

ข้อจำกัด

- หากเกมส์ไม่สมเหตุผลจะน่าเบื่อ
- หากวิทยากรไม่ชำนาญในการใช้เกมส์จะไม่เป็นผลดี
- เกมส์ที่สลับซับซ้อนต้องใช้เวลาและอุปกรณ์ทันสมัย
- ส่วนใหญ่เกมส์ต้องอาศัยความชำนาญและค่าใช้จ่ายมาก

๗. กลุ่มย่อย

ในกรณีที่ประชุมใหญ่มีงานที่ต้องพิจารณาหลายอย่าง แต่มีเวลาจำกัดหรือมีจำนวนสมาชิกมากเกินไป ไม่สะดวกในการที่จะให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นได้เท่าที่ควร เรามักจะแบ่งผู้เข้าร่วมรับการอบรมออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละไม่เกิน ๘ คนแล้วมอบปัญหาให้พิจารณาผู้ซึ่งอาจไม่กล้าพูดก็จะมีโอกาสพูดเป็น การใช้สมองของทุกคนให้เป็นประโยชน์

กลุ่มย่อยมีหลายชนิด จะกล่าวถึงในที่นี้ ๒ ชนิดคือ

๑. กลุ่มผึ้ง (buzz group) คือการ แบ่งกลุ่มย่อยไม่เกิน ๖ คน ใช้เวลาพิจารณาปัญหาไม่เกิน ๖ นาที เหมาะสำหรับการพิจารณาปัญหาปลีกย่อยซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้เวลามาก และผู้เข้ากลุ่มอาจไม่ต้องลุกจากที่

๒. กลุ่มเวียนรอบ (circular group) มุ่งให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นแก่คนข้างตรงข้ามเพราะประชาชนกลุ่มจะเป็นผู้เสนอปัญหา ผู้ที่อยู่ขวามือของประธานจะเสนอความคิดเห็นเป็นคนแรกและคนถัดไปเสนอความเห็นของตนบ้างจนครบคน ในรอบหนึ่ง ๆ มีสิทธิพูดเพียงครั้งเดียว

สรุป

การฝึกอบรมมีวัตถุประสงค์จะช่วยแก้ปัญหาในการทำงานของบุคคลเพื่อให้ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเกิดความชำนาญในการปฏิบัติงาน และมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อด้านแห่งหนึ่ง ให้ของตนแรกการฝึกอบรมไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา แต่ก็ป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาบุคคลให้มีความเหมาะสมกับงาน สำหรับอุดมการณ์นักพัฒนาเยาวชนนั้น เป็นกระบวนการสร้างคนดีเพื่อนำไปสร้างคนดีเพื่อนำไปสร้างสังคมที่ดีจึงเน้นที่กระบวนการเป็นพิเศษ การเลือกใช้เทคนิคที่ถูกต้อง รวมทั้งดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเหมาะสม จะช่วยให้การฝึกอบรมบรรลุผลได้ด้วยดี

วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

พระอาจารย์ผู้ให้กรรมฐานควรปฏิบัติดังนี้..

๑. วันแรก ให้กรรมฐานไปปฏิบัติ ๖ ข้อคือ

๑. เดินจงกรม

เวลาเดินจงกรมให้ทอดสายตาไปประมาณ ๕ ศอก สติจับอยู่ที่เท้าเดินช้า ๆ เวลายกเท้าขวากวาวน่าว่า "ขวาย่างหนอ" ขณะที่ใจนึกว่าขวาดึงยกเท้าขวาชั้นทันที เท้าที่ยกกับใจนึกต้องให้พร้อมกันขณะว่า ย่าง ต้องเคลื่อนเท้าไปพร้อมกัน ขณะว่า หนอ เท้าต้องลงถึงพร้อมกัน เวลายกเท้าซ้ายก็เหมือนกันภาวนาว่า "ซ้าย ย่าง หนอ" ปฏิบัติเหมือนกันกับ ขวาย่างหนอ สั้นเท้า กับ ปลายเท้า ห่างกันประมาณคืบหนึ่งเป็นอย่ามาก เมื่อเดินสุดเส้นหรือสุดถนน หรือสุดสถานที่ให้เอาเท้าเคียงกัน แล้วหยุดยืนภาวนาว่า ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ ซ้า ๆ สัก ๓ ครั้ง หรือ ๔ ครั้ง ขณะนั้นให้สติอยู่ที่ร่างกายอย่าให้ออกไปนอกร่างกาย แล้วกลับ จะกลับข้างซ้ายหรือข้างขวาก็ได้เวลากลับสั้นเท้าอยู่กับพื้นยกปลายเท้าข้างที่จะกลับแล้วภาวนา "กลับหนอ" เช่นเดียวกันให้หมุนเวียนไปอย่างนี้จนกว่าจะได้ที่ที่ตนต้องการแล้วยืนภาวนาว่า ยืนหนอ ยืนหนอ ยืนหนอ ๓ ครั้ง หรือ ๔ ครั้ง แล้วเดินจงกรม ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ ต่อไปให้เดินกลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้ประมาณ ๓๐ นาทีเป็นอย่างต่ำ ๑ ชั่วโมงเป็นอย่างสูง

๒. นิ่ง

ให้เตรียมจัดอาสนะสำหรับนั่งไว้ก่อนเวลานั่งให้ค่อย ๆ ย่อตัวลงพร้อมกับภาวนาว่า "นั่งหนอ ๆ" ให้ภาวนาอย่างนี้เรื่อยไปจนกว่าจะนั่งเสร็จเรียบร้อยวิธินั่งนั้นให้นั่งขัดสมาธิคือขาขวาทับขาซ้ายมือขวาทับมือซ้ายตั้งตัวตรง แต่จะนั่งเก้าอี้หรือนั่งพับเพียบก็ได้ นั่งเรียบร้อยแล้วให้หลับตา เอาสติมาจับอยู่ที่ท้องพองยุบเวลาหายใจเข้าท้องพองให้ภาวนาว่า พองหนอ ใจที่นึกกับท้องที่พองต้องให้ทันกัน อย่าให้ก่อนหรือหลังกันเวลาหายใจออก ท้องยุบให้ภาวนาว่า ยุบหนอ ใจที่นึกกับท้องที่ยุบต้องให้ทันกันอย่าให้ก่อนหรือหลังกันข้อสำคัญให้สติจับอยู่ที่อาการพองยุบเท่านั้น อย่าไปดูลมที่จมูกและตะเบ็งท้องให้นั่งภาวนาอย่างนี้ตลอดไปอย่างต่ำประมาณ ๓๐ นาที อย่างสูงประมาณ ๑ ชั่วโมง

๓. เวทนา

ในขณะที่นั่งอยู่นั้นถ้ามีเวทนา คือ ความเจ็บปวด เมื่อย คั้น เป็นต้น เกิดขึ้นให้ปล่อยท้องยุบ แล้วเอาสติไปกำหนดที่เจ็บ หรือ ปวดเมื่อย นั้นพร้อมกับภาวนาว่า เจ็บหนอ ๆ หรือ คั้นหนอ ๆ สุดท้ายเวทนาจะเกิดขึ้นเมื่อเวทนาหายแล้ว ให้เอาสติไปกำหนดที่ท้องว่า พองหนอ ยุบหนอ ต่อไปอีกจนกว่าจะครบกำหนด

๔. จิต

ในเวลาที่นั่งอยู่นั้นถ้าจิตคิดถึงบ้าน ถึงทรัพย์สมบัติ หรือกิจการงานต่าง ๆ ให้เอาสติปักลงไปที่หัวใจพร้อมกับภาวนาว่า คิดหนอ ๆ จนกว่าจะหยุดคิดเมื่อหยุดคิดแล้วให้กลับไปกำหนดท้องยุบต่อไปอีกแม้แต่ดีใจเสียใจ โกรธ เป็นต้น ก็ให้กำหนดเช่นกันคือถ้าดีใจก็กำหนดว่า ดีใจหนอ ๆ ถ้าเสียใจให้กำหนดว่า เสียใจหนอ ๆ ถ้าโกรธให้กำหนดว่า โกรธหนอ ๆ เป็นต้น

๕. เสียง

ในขณะที่นั่งอยู่นั้นถ้ามีเสียงดังหนวกหู ให้ใช้สติกำหนดที่หู ภาวนาว่า ได้ยินหนอ ๆ จนกว่าจะหายหนวกหูเมื่อหายหนวกหูแล้ว ให้กำหนดท้องยุบต่อไป

๖. นอน

เวลานอนให้ค่อย ๆ เอนลงพร้อมกับภาวนาตามไปว่า นอนหนอ ๆ จนกว่าจะนอนเรียบร้อย ขณะนั้นให้สติจับอยู่กับอาการเคลื่อนไหวของร่างกายเมื่อนอนเรียบร้อยแล้วให้เอาสติมาไว้ที่ท้อง พร้อมกับภาวนาว่า พองหนอ ยุบหนอ ต่อไปให้คอยสังเกตให้ตัวจะหลับไปตอนพองหรือยุบ วันแรกให้ปฏิบัติเพียงเท่านี้ วันต่อไปให้สังอารมณ์กับพระอาจารย์

๑.วันที่ ๒ ให้เพิ่มบทเรียน ๑ บทคิดกำหนดจิตใจเมื่อผู้ปฏิบัติมาส่งอารมณ์ พระอาจารย์ต้องถามให้ละเอียดนับแต่การเดิน การนั่ง เวทนาจิต และนอนแล้ว ถามสภาวะต่อไปเสร็จแล้วเพิ่มบทเรียนการเพิ่มบทเรียน นี้คือให้กำหนดต้นต้นจิต ได้แก่ความอยากนั่นเอง เช่น อยากลุก อยากยืน อยากนั่ง อยากนอน อยากถ่ายอุจจาระ เป็นต้นเวลาจะลุก ให้เอาสติปักลงไปที่หัวใจ ภาวนาว่า อยากลุกหนอ ๆ เวลาลุกให้ภาวนาว่า ลุกหนอ ๆ เวลาเดินให้ภาวนาว่า อยากเดินหนอ ๆ เวลาเดินให้ภาวนาว่า ขว้างหนอ ซ้ายหนอ สิ่งนี้

หมายเหตุ ข้อสำคัญเราจะทำอะไรทุกอย่างให้กำหนดต้นจิตทุก ๆ ครั้งเวลาจะรับประทานอาหาร ให้ภาวนาว่า

"อยากหนอ ๆ" เวลารับประทานอาหารให้ภาวนาว่ารับประทานหนอ ๆ เป็นต้น

๒. วันที่ ๓ หรือวันที่ ๔-๕ ให้เพิ่มบทเรียนอีก การเพิ่มบทเรียนในวันนี้คือการกำหนดทวาร ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย มีวิธีปฏิบัติดังนี้ คือ

๑. เวลาตาเห็นรูป ให้กำหนดว่า เห็นหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่ตา
๒. เวลาหูได้ยินเสียง ให้กำหนดว่า ได้ยินหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่หู
๓. เวลาจมูกได้กลิ่น ให้กำหนดว่า กลิ่นหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่จมูก
๔. เวลาลิ้นได้รส ให้กำหนดว่า รสหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่ลิ้น
๕. เวลากายถูกเย็นร้อน อ่อนแข็ง ให้กำหนดว่า ถูกหนอ ๆ ตั้งสติไว้ที่ตรงที่ถูก

๓. วันต่อไป เมื่อญาณที่ ๑ - ๒ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก ๑ บท คือ เพิ่มเติมจกกรมระยะที่ ๒ ว่า "ยกหนอ เขี่ยบหนอ"

๔. วันต่อไป เวลากำหนดว่า ยุบหนอ นั้นถ้ารู้สึกว้างจางหะไว้นานนิตหนึ่งต้องจึงพอง ให้เพิ่มนั่งหนอได้ ตอนว่า นั่งหนอนั้นรูปนั่งปรากฏในใจของเราสองกระจะชั่วเวบเดียวเท่านั้น เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม จะได้วิธีปฏิบัติดังนี้

- ก. เวลาเดินได้ ๒ ระยะ คือ
 - ระยะที่ ๑ ขวาย่องหนอ ซ้ายย่างหนอ
 - ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขี่ยบหนอ
- ข. เวลานั่งได้ ๓ ระยะ คือ
 - ระยะที่ ๑-๒ พองหนอ ยุบหนอ
 - ระยะที่ ๓ พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ

๖. วันต่อไป เมื่อญาณที่ ๓ และที่ ๔ เกิดแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก ๑ บท คือ เพิ่มเติมจกกรมระยะที่ ๓ ว่า ยกหนอ ย่างหนอ เขี่ยบหนอ เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิมเป็น ๓ ระยะดังนี้คือ

- ระยะที่ ๑ ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ เดินประมาณ ๑๐-๒๐ นาที
- ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขี่ยบหนอ เดินประมาณ ๑๐-๒๐ นาที
- ระยะที่ ๓ ยกหนอ ย่างหนอ เขี่ยบหนอ เดินประมาณ ๑๐-๒๐ นาที

๗. วันต่อไป เวลากำหนดพองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ เมื่อถึงตอนที่ว่านั่งหนอนั้น ถ้ากำหนดว่านั่งหนอแล้วแต่ยังทิ้งระยะห่างอยู่คือท้องยังไม่พองขึ้นให้ถึง ถูกหนอ ได้อีก แต่ถ้าผู้ใดกำหนดเพียงพองหนอ ยุบหนอ ก็ได้สมาธิอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเพิ่มบทเรียนให้แก่ผู้นั้นอีก หรือคนเฒ่าคนแก่หรือเด็ก ก็ไม่ควรเพิ่มเวลาเดินใช้เพียง ขวาย่าง ซ้ายย่าง ก็พอแล้ว ถึงเวลานั่งก็ใช้เพียงพองหนอ ยุบหนอ เท่านั้น ถ้าเพิ่มบทเรียนให้มากกว่านั้น จะทำให้พันเผื่อ และไม่ได้ผลดีเมื่อเพิ่มถูกหนอเข้าไปอีก จะได้วิธีปฏิบัติดังนี้ คือ พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ

หมายเหตุ - คำว่า ถูกหนอ ในที่นี้หมายถึงเอาถูกที่ก้นย้อยคือก้นย้อยอยู่กับพื้นแล้ว เอาสติปักลงไปที่ตรงที่ยุบนั้นยุบนั่ง ถูก ทั้ง ๓ นี้ต้องให้อยู่ในระยะเดียวกัน เมื่อว่าถูกหนอแล้วท้องจึงจะพองขึ้น

๘. เมื่อญาณที่ ๕-๖-๗ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก คือเพิ่มระยะที่ ๔ ดังนี้ คือ ยกสั่นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เขี่ยบหนอ เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม ก็ได้วิธีปฏิบัติดังนี้คือ

- ระยะที่ ๑ ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที
- ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขี่ยบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที
- ระยะที่ ๓ ยกหนอ ย่างหนอ เขี่ยบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๔ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ - ๒๐ นาที

๙. เมื่อญาณที่ ๘ - ๙ - ๑๐ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก คือเพิ่มระยะที่ ๕ ดังนี้คือ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม ก็ได้ปฏิบัติดังนี้คือ

ระยะที่ ๑ ขว้างหนอ ช้าย้างหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๓ ยกหนอ อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๔ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๕ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ เดินประมาณ ๑๐ - ๒๐ นาที

๑๐. เมื่อญาณที่ ๑๑ เกิดขึ้นแล้ว ให้เพิ่มบทเรียนอีก คือเพิ่มระยะที่ ๖ ดังนี้คือ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เมื่อต่อเข้ากับบทเรียนเดิม ก็ได้ปฏิบัติดังนี้คือ

ระยะที่ ๑ ขว้างหนอ ช้าย้างหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๒ ยกหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๓ ยกหนอ อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๔ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ นาที

ระยะที่ ๕ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ เดินประมาณ ๑๐ - ๒๐ นาที

ระยะที่ ๖ ยกสันหนอ ยกหน อย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ เขียบหนอ เดินประมาณ ๑๐ - ๒๐ นาที

ถ้ามีเวลามากให้เดินระยะละ ๑๐ นาที รวมเป็น ๑ ชั่วโมงถ้ามีเวลาน้อยให้เดินระยะละ ๕ นาที รวมเป็น ๓๐ นาที แล้วจึงนั่ง ส่วนการนั่งนั้นให้เพิ่มถูกอีก ๖ แห่ง ดังนี้

๑. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกกันซ้ายข้างขวา)
๒. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกกันซ้ายข้างซ้าย)
๓. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกเข้าข้างขวา)
๔. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกเข้าข้างซ้าย)
๕. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกตามขวา)
๖. พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ (ถูกตามซ้าย)

เป็นอันได้ความว่า บทเรียนนี้ครบบริบูรณ์แล้ว ญาณที่ ๑๑ คือ สังขารูปเบกขาญาณก็แก่กล้าพอสมควร เมื่อญาณที่ ๑๑ นี้ครบองค์คุณ ๖ ประมาณแล้ว พระอาจารย์ต้องเตือนผู้ปฏิบัติธรรมมิให้ประมาท ให้ปฏิบัติเคร่งครัดระมัดระวังให้มาก เพราะจนจะได้ผลดีเต็มที่แล้ว ถ้าผู้ใดไม่ประมาท ผู้นั้นจะได้ผลดีโดยไม่วานเลย ประมาณ ๒ - ๓ วันเท่านั้น ถ้าผู้ใดประมาทขาดการกำหนดคิดค้อยกั้น ผู้นั้นจะได้ผลช้าอาจจะเลยไปถึง ๕ วัน ๑๕ วัน หรืออาจจะไม่ได้ผลเลยก็เป็นได้

อธิษฐาน

เมื่อผู้ปฏิบัติมีสภาวะปรากฏชัดดีแล้ว พระอาจารย์พึงให้อธิษฐานดังนี้

วันแรก

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ธรรมวิเศษเบื้องสูงที่ยังไม่เกิดภายใน ๒๔ ชั่วโมง" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติที่บ้านมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ธรรมวิเศษเบื้องสูงที่ยังไม่เกิด ขอจงให้เกิดภายในชั่วโมงนี้" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป ให้อธิษฐานทุกครั้งที่นั่ง)

วันที่ ๒

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ภายใน ๒๔ ชั่วโมงนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติที่บ้านมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ภายใน ๑ ชั่วโมงนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป)

วันที่ ๓

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ภายใน ๑๕ - ๑๐ - ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ภายใน ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป)

วันที่ ๔

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ภายใน ๓๐ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ภายใน ๑๕ - ๑๐ - ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป)

วันที่ ๕

ให้เดินจงกรมแล้วนั่งลงอธิษฐานว่า "ภายใน ๑๕ - ๑๐ - ๕ นาทีนี้ ขอให้ความเกิดดับ ให้มาก" แล้วให้กำหนดพองยุบต่อไป (ถ้าผู้ปฏิบัติมีเวลาน้อย อธิษฐานว่า "ภายใน ชั่วโมงนี้ ขอให้จิตสงบเสียบไปได้นานประมาณ ๕ นาที" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป)

วันที่ ๖

ให้เดินจงกรมแล้วนั่ง อธิษฐานว่า "ภายในชั่วโมงนี้ ขอให้จิตสงบเสียบไปได้นานประมาณ ๕ นาที" แล้วกำหนดพองยุบต่อไป) ถ้าสงบได้ ๕ นาทีแล้ว ต่อไปก็ให้อธิษฐานเพิ่มไปเป็น ๒๐ - ๓๐ - ๔๐ - ๕๐ นาที จนถึง ๑-๒ ชั่วโมงเป็นต้น

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นเรื่องสงบไม่ใช่เรื่องยุ่ง เย็นใจตลอดเวลา การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นการปฏิบัติธรรมขั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติเพื่อให้พ้นทุกข์ ถึงสันติสุขอย่างแท้จริง

ขอบข่ายหลักสูตรการอบรมการสอน

วิชาพุทธประวัติ	วิชาธรรมจริยา	ศาสนพิธี
<u>พุทธประวัติขั้นต้น ๑ (ป.๓-๔)</u>	<u>ธรรมจริยา ขั้นต้น ๑ (ป.๓-๔)</u>	<u>ศาสนาพิธี ขั้นต้น ๑ (ป.๓-๔)</u>
๑. กำเนิดข้าชายสิทธัตถะ	๑. ความสัมพันธ์ในเครือญาติ	๑. ศาสนาพิธีเบื้องต้น
๒. ประสูติ	๒. มิตรสหาย	๒. พิธีกรรมทางศาสนา
๓. ชีวิตในปฐมวัย	๓. ชีวิตในโรงเรียน	๓. พิธีกรรมในการทำบุญ
๔. เสด็จออกบรรพชา	๔. โอวาท ๓	๔. ทานพิธี
๕. ตรัสรู้	๕. พระรัตนตรัย	๕. ศาสนาพิธีในเทศกาลสำคัญ
๖. ปรีณิพพาน	๖. ชีวิตเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ	<u>ศาสนาพิธีขั้นกลาง</u>
	๗. การช่วยเหลือ	๑. กุศลพิธี
<u>พุทธประวัติขั้นต้น ๒ (ป.๕-๖)</u>	<u>ธรรมจริยาขั้นต้น (ป.๕-๖)</u>	๒. บุญพิธี
๑. ชมพุทธวิป	๑. ความอดทน	๓. ทานพิธี
๒. กำเนิดเจ้าชายสิทธัตถะ		

๓.ประสูติ ๔.ออกผนวช ๕.ตรัสรู้ ๖.ประกาศศาสนา ๗.เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ๘.เสด็จดับขันธปรินิพพาน <u>พุทธประวัติชั้นกลาง(ม.๑-๒)</u> ๑.ชมพุทธรูป ๒.เจ้าชายสิทธัตถะ ๓.แสวงหาไมกษกรรม ๔.ประกาศศาสนา ๕.ปัจฉิมโพธิกาล <u>พุทธประวัติชั้นปลาย (ม.๓-๔)</u> ๑.ชมพุทธรูป ๒.เจ้าชายสิทธัตถะ ๓.การเสด็จออกบรรพชา ๔.ปัจฉิมโพธิกาล <u>พุทธประวัติชั้นสูง</u> ๑.ชมพุทธรูปก่อนพุทธกาล ๒.ชมพุทธรูปสมัยพุทธกาล ๓.ชมพุทธรูปหลังพุทธกาล	๒.ความกล้าหาญ ๓.ความมั่งคั่ง ๔.ความโอบอ้อมอารี ๕.ความมีสติรอบคอบ ๖.การคบมิตร ๗.บุญบาป ๘.โอวาท ๓ ๙.คุณของพระพุทธเจ้า <u>ธรรมจริยาชั้น (ม.๑-๒)</u> ๑.คุณของพระพุทธเจ้า ๒.โอวาท ๓ ๓.โลกपाल ธรรมคุ้มครองโลก ๔.ความไม่พยายาบท ๕.สัปปริสธรรม ๗ ประการ ๖.กรรม ๗.อบายมุข ๘.ทิศ ๖ หน้าที่ควรปฏิบัติ ๙.ทิฏฐธัมมิกัตถตตประโยชน์ <u>ธรรมจริยาชั้นปลาย (ม.๓-๔)</u> ๑.การคบมิตร ๒.อบายมุข ๓.ฆราวาสธรรม ๔.ศีล ๕.คุณค่าของพระพุทธศาสนา ๖.ทิศ ๖ หน้าที่ที่ควรปฏิบัติ ๗.อกุศลมูล-กุศลมูล <u>ธรรมจริยาชั้นสูง (ม.๕-๖)</u> ๑.ศีล ๒.ฆราวาสธรรม ๓.สังคหวัตถุ ๔.คุณค่าของพระพุทธศาสนา ๕.อกุศลมูล-กุศลมูล ๖.สังสารวัฏฏ์	๔.ศาสนพิธีในเทศกาลสำคัญ ๕.ข้อปฏิบัติในการประกอบพิธี <u>ศาสนพิธีชั้นปลาย-สูง(ม.๓-๖)</u> ๑.กุศลพิธี ๒.บุญพิธี ๓.ทานพิธี ๔.ศาสนพิธีในเทศกาลสำคัญ ๕.ข้อปฏิบัติในการประกอบพิธี
---	--	---

	๗.พิธีกรรมและหลักการบางอย่างใน พระพุทธรศาสนา ๘.ศาสนาสำคัญของโลก -พราหมณ์(ฮินดู) -พระพุทธศาสนา -ศาสนาคริสต์ -ศาสนาอิสลาม	
--	---	--

ภาคปฏิบัติ	ภาคกิจกรรมเสริม
๑.วิธีสมาทานกรรมฐาน	๑.ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีไทย
๒.วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	๒.บำเพ็ญสาธารณประโยชน์
	๓.วาดศิลป์
	๔.โลดทะคน้

วิธีสมาทานกรรมฐาน

เมื่อจะปฏิบัติกรรมฐาน ผู้ปฏิบัติต้องสมาทานพระกรรมฐาน โดยปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ถวายสักการะต่อพระอาจารย์ผู้ให้พระกรรมฐาน
๒. จุดเทียน ธูป บูชาพระรัตนตรัย
๓. หากเป็นพระให้แสดงอาบัติก่อน หากเป็นคฤหัสถ์ รับศีลก่อน
๔. มอบกายนถวายชีวิตต่อพระรัตนตรัย ดังนี้

อิมามัง ภาคะวา อิตตะภาวัง ตุมหากัง ปะริจะขามิ ข้าแต่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระองค์ ขอ
มอบกายนถวายชีวิตต่อพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

๕.มอบกายนถวายตัวต่อพระอาจารย์ดังนี้

อิมามัง อาจวริยะ อิตตะภาวัง ตุมหากัง ปะริจะขามิ ข้าแต่พระอาจารย์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามอบกายนถวายตัว
ต่อครูบาอาจารย์เพื่อเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

๖.ขอพระกรรมฐานว่าดังนี้

นิพพานัสสะ เม ภันเต สัจฉิกะระณัตถายะ กัมมัญฐานัง เทหิ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงให้กรรมฐานแก่
ข้าพเจ้า เพื่อทำให้แจ้งซึ่งมรรคผลนิพพาน ต่อไป

๗.แผ่เมตตา ว่าดังนี้

อะหัง สุขิโต โหมิ ขอให้ข้าพเจ้าถึงสุขปราศจากทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความลำบาก ไม่มี
ความเดือดร้อนขอให้มีความสุข รักษาตนอยู่เกิด

สัพเพ สัตตา สุขिता โหนตุ ขอให้สัตว์ทั้งหลาย ทุกตัวตนตลอดจนเทพบุตร เทพธิดาทุกพระองค์ พระภิกษุ สามเณร
และผู้ปฏิบัติธรรมทุกท่าน ขอท่านจงมีความสุข ปราศจากทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความลำบากไม่เดือดร้อน
ขอให้มีความสุข รักษาตนอยู่เกิด

๘. เจริญมรณสติว่าดังนี้

อัครวัง เม ชีวตั้ง ชีวิตของเราไม่แน่นอน ความตายของเราแน่นอนเราต้องตายแน่เพราะชีวิตของเรามีตาย เป็นที่สุดนับว่าโชคอันดีแล้ว ที่ได้เข้ามามีปฏิวัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ โอกาสนี้ ไม่น่าเสียใจที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา

๙. ตั้งสัจจะอธิษฐานและปฏิญาณตนต่อพระรัตนตรัย และครูบาอาจารย์

เยเนาะ ยันติ นิพพานัง พระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกได้ดำเนินไปสู่พระนิพพานด้วยหนทางเส้นนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งสัจจะอธิษฐานปฏิญาณตนต่อพระรัตนตรัยและครูบาอาจารย์ ตั้งแต่นี้ต่อไปข้าพเจ้าจะตั้งอกตั้งใจประพฤติและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุมรรคผลดำเนินรอยตามพระองค์ท่าน

อิมายะ ธัมมานุธัมมปะฏิปัตติยา ระตะนัตตะยัง ปุณฺณัม ข้าพเจ้าขอบูชาพระรัตนตรัยด้วยการปฏิบัติธรรมสมควรแก่มรรคผลนิพพานนี้ด้วยสัจจวาจาที่กล่าวอ้างมานี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้บรรลุมรรคผล นิพพาน ด้วยเทอญ จากนั้นสวดพุทธคุณธรรมคุณสังฆคุณ ดังนี้

อิติปิโส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทธो วิชาระสัมปันโน สุโคโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะธัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะกะวาติ

สวชาโต ภะคะวาตาธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ สุปะติปันโน ภะคะวโต สาวะกะสังโฆ อุษุปิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ญายะปิปันโน ภะคะวะโตสาวะกะสังโฆ สามิจิ ปิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทัง จัตตาริ ปริสะยุคานิ อัฏฐะ ปริสะปกฺลา เอละภะคะวะโตสาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเนยโย อัญชะละกะคะณิโย อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ จบแล้วกราบ ๓ ครั้ง

วิธีการทำสมาธิ

วิทยากรจาก รพ.บ้านบรรยายด้านสุขภาพะ

สิ่งที่ขาดไม่ได้คือการปฏิบัติและการจาริกไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ

วัฒนธรรม ประเพณีหนึ่งที่ทำให้ชุมชน
เกิดส่วนร่วม เป็นการถ่ายทอดที่ดูด้วยตา
และการกระทำ ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการ
เรียนรู้ระหว่างชุมชน โดยชุมชน

พระพี่เลี้ยงและสามเณรสนทนาธรรม

การปฏิบัติด้วยตนเองเท่านั้นที่จะทำให้เกิดความรู้

ประชุมกระบวนกร แนวทางการ
พัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
จังหวัดน่าน

ผลงานการร่วมเสวนาเรื่องเมื่อนานที่
ฉันรู้จัก ของสามภาคฤดูร้อน อำเภอสันติสุข

บทที่ ๕

สรุปและวิเคราะห์ผล

จากการดำเนินงานการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจังหวัดน่าน ทางทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รวบรวมองค์ความรู้การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในปีที่ผ่านมาของพื้นที่ ที่ดำเนินการ ๑๒ แห่ง โดยข้อมูลที่ได้มานำมาวิเคราะห์ / สังเคราะห์ร่วมกันของชุมชน หลังจากนั้นทุกฝ่ายจึงกำหนดรูปแบบร่วมกัน การพัฒนารูปแบบการบรรพชาจะต้องมีการพัฒนารูปแบบที่สมสมัยให้สอดคล้องกับพื้นที่แต่ละพื้นที่ ให้มากที่สุด หลังจากได้รูปแบบและแนวทางการดำเนินงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเรียบร้อยแล้ว แต่ละพื้นที่จะนำรูปแบบที่กำหนดร่วมกัน ไปทดลองปฏิบัติใช้ในพื้นที่ หลังจากการบรรพชาสามเณรสิ้นสุดลง คณะทีมวิจัย ซึ่งเป็นทีมที่คณะกรรมการได้คัดเลือกติดตามงานหลังจากสิ้นสุดการบวชเณรภาคฤดูร้อน และได้สรุปการดำเนินงานของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนในแต่ละพื้นที่ เมื่อทีมวิจัยได้มีการสรุปทบทวนร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว จะสามารถนำข้อมูลที่ศึกษาและสรุปไปพัฒนารูปแบบการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัยได้ต่อไป

ปัญหาที่ตามมาในเรื่องของรูปแบบของการพัฒนาที่จะใช้ในการบรรพชาของจังหวัดน่าน ให้ได้แบบเดียวกันนั้น เป็นไปได้ยากยิ่งเนื่องจากปัญหาที่เป็นไปไม่ได้คือ วิทยากร เนื่องจากวิทยากรที่จะทำการจัดโครงการบรรพชาต้องมีการวางแผนร่วมกันในการนำเทคนิคของแต่ละพื้นที่เข้าไปพัฒนาวิทยากร หรือพระพี่เลี้ยงของตนเองให้สมบูรณ์ และหากรูปแบบจะมีความแตกต่างกันไปบ้างเนื่องจากสภาพแวดล้อม แต่ก็ขอให้นำรูปแบบที่ได้จากการศึกษานำไปเป็นบรรทัดฐานการดำเนินการ การจัดวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นเพียงแค่ศึกษาของหน่วยอบรมของ ๑๒ พื้นที่ ที่ดำเนินการแต่ละปีผ่านมา โดยไม่ได้นำเอารูปแบบที่ค้นพบและรวบรวมรูปแบบที่ได้นำไปใช้ เนื่องจากระยะเวลาทำการวิจัยกระชั้นชิดต่อระยะเวลาดำเนินการบรรพชามาก แต่ละพื้นที่ก็จัดเตรียมงานของตนเอง เพราะปัจจัยหลักที่ต้องเตรียมคือ เงิน และปัจจัยอื่น ๆ ที่จะต้องจัดซื้ออุปกรณ์ในการบรรพชาแต่ละหน่วยอบรมก็ต้องเตรียมความพร้อม วิทยากร หรือตัวแทนของแต่ละหน่วยอบรมที่เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้จึงไม่ได้ผ่านการอบรมเทคนิคต่าง ๆ ที่จะต้องนำไปใช้ในการอบรมให้ได้รับทราบว่ารูปแบบใหม่ของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของจังหวัดน่านเป็นอย่างไร

การเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งสถาบัน องค์การภาคีร่วม และชุมชน มีการเรียนรู้การทำงานระหว่างองค์กรสงฆ์ชุมชนที่มีความเชื่อต่อการทำงาน

- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

○ คน

- คน คือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำกิจกรรมเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในหลายประเด็นไม่ว่าการทำงาน ร่วมกันการวางแผนงานปัญหาอุปสรรคการทำงานเป็นองค์กรรวม

- พระสงฆ์เริ่มมองเห็นประโยชน์ของการบวชเณร เริ่มพัฒนาระบบการอบรม

- พ่อ แม่ผู้ปกครอง เริ่มมองเห็นคุณค่าของการบวชเณร และเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากขึ้นซึ่งเดิมมองว่าการบวชเณรเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์เท่านั้น

- ผู้นำชุมชนเริ่มให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือแก่คณะสงฆ์ที่เข้าไปศึกษาข้อมูล

○ **สภาพแวดล้อม** เกิดการมองหลายประเด็นจากผู้ที่มีบทบาทในการสังเกตสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ที่แตกต่างกันด้านอาชีพ การอยู่ร่วมกัน สภาพอากาศ ชุมชนที่มีผู้นำร่วมกัน ศาสนา ศิลปะ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯ

○ **วัฒนธรรม** เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตามสภาพเทคโนโลยีที่ทันสมัย การก้าวทันโลก คนเริ่มนำวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันโดยไม่รู้ตัว จากสื่อต่าง ๆ แต่พิธีกรรมการบวชนเณรยังถือว่าเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะต้องช่วยกันกำหนดหลักคุณธรรมห้าข้อเป็นแนวทางในการพัฒนาการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่สมสมัย นำวัฒนธรรมเดิมประยุกต์ร่วมแนวคิดที่ทันต่อเหตุการณ์ เศรษฐกิจ สังคมเมือง และสังคมชนบท

องค์ความรู้จากการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้กล่าวไว้ว่าองค์ความรู้ที่ได้รับทั้งชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมเท่าที่ผ่านมานับว่าอบรมในหน้าที่จัด มีการจัดการเรียนการสอน นำสามเณรออกไปเดินธุดงค์ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ลักษณะ คือ

๑. องค์ความรู้ของสามเณรผู้ที่เข้าบวช จะได้รับความรู้ ประสบการณ์ เช่น ในวัดพระสวตมณต์ เจริญกรรมฐาน ศาสนพิธี ธรรมะหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน วินัย ศีลข้อปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร และได้รับความรู้ด้านภาคี เช่น โรงพยาบาลเรื่องอนามัย กฎหมาย ของตำรวจ เรื่อง ยาเสพติด จราจร กฎหมาย

๒. เกิดขึ้นกับพระพี่เลี้ยง จะต้องศึกษาเพิ่มเติม ผู้ที่มีความรู้อยู่แล้วก็นำมาขยาย นำมาเผยแพร่แก่สามเณร และศรัทธาญาติโยม

๓. เกิดขึ้นกับญาติโยม บิดามารดา ญาติพี่น้อง พอลอยได้รับผลพลอยได้จากการได้ยื่นได้ฟังจากพระพี่เลี้ยงและวิทยากรอื่น ๆ ที่มาบรรยายให้น้องสามเณรฟัง

๔. ชุมชน จะมีความตื่นตัวในการเตรียมตัวต้อนรับคณะสามเณร ด้านจิตใจจะทำให้ชุมชนชื่นชมยินดี โดยเฉพาะพ่อแม่เณรจะมีความภาคภูมิใจว่าลูกของตนเองได้เข้าร่วมกิจกรรม และพร้อมกันนั้นบริเวณต่าง ๆ ที่จะต้องรับจะต้องได้รับการพัฒนาหลังจากไม่มีกิจกรรมมานานชุมชนหรือเจ้าอาวาสก็ไม่มี ความตื่นตัว

๕. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กรรมการ ก็จะพลอยได้รับประโยชน์ไปด้วยด้านผลงาน มีบทบาทในการจะเข้าไปเตรียมการ และประสานงานชุมชน

"การจัดโครงการบรรพชาส่วนมากจะมีส่วนได้หรือส่วนที่เป็นประโยชน์มากกว่าส่วนเสีย" เพราะแต่หน่วยอบรมเมื่อทำการบรรพชาแล้วก็อบรมภาคทฤษฎี และแนวปฏิบัติตามหลักของศาสนา แต่หน่วยอบรมในบรรพชาแล้วไม่มีการอบรม ไม่ได้้นำเดินธุดงค์ผลพลอยได้ก็คงจะน้อยลง ผลพลอยได้อื่น ๆ ทำให้ญาติโยมที่ศรัทธาที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีโอกาสได้ร่วมทำบุญ และทำให้ญาติโยมที่ไม่เคยเข้าวัดก็จะได้มีโอกาสเข้าวัดอย่างกรณีพ่อแม่เด็กไม่เคยได้ทำบุญฟังเทศน์ แต่เมื่อนำลูกเข้ามาบวชแล้วก็ต้องติดตาม และจะได้รับประโยชน์จากการฟัง การได้สังเกต ได้ทำบุญมากขึ้นเป็นฐานที่จะชักจูงญาติ ๆ เข้าร่วมกิจกรรมของทางศาสนามากขึ้น

เสรี พิมพ์มาศ(๒๕๔๖) ผู้อำนวยการโรงเรียนบัว ได้กล่าวไว้ว่าทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนแต่ละครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้ใช้เวลาในช่วงปิดภาคเรียนเข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ชัดเจนถูกต้อง และยังได้กล่าวถึงประโยชน์ในการจัดกิจกรรมคือ

๑. ประโยชน์ต่อเยาวชน ที่จะปรับปรุงชีวิตตนเองให้เป็นคนดีของสังคม ของพ่อแม่ต่อไป
๒. ประโยชน์ต่อสังคม ที่จะอาศัยรูปแบบสาริตการบวชที่ประหยัดแต่ได้ประโยชน์สูง
๓. ประโยชน์ต่อพระศาสนา ที่จะมึศาสนายาทเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

การพัฒนารูปแบบบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้กล่าวว่า แต่เดิมเมื่อบวชแล้วไม่มีการเอาใจใส่ ไม่ได้อบรมใครต้องการบวชก็ต้องจัดการบวชเองและส่งลูกไปฝากไว้ที่วัด วัดไหนที่มีการเรียนการสอน การอบรมก็จะทำให้เด็กมีโอกาสดพัฒนาตนเองมาก ถือเป็นการโชคดีของเณรไป แต่วัดไหนไม่ค่อยเอาใจใส่ก็ถือว่าเป็นความโชคร้ายเพราะบวชแล้วไม่ได้รับการอบรม แต่การอบรมบางครั้งก็เป็นการอบรมในหลักสูตรของกรมการศาสนาเท่านั้น ๓ วัน บ้าง ๕ วัน บ้าง ๗ วัน บ้าง หรืออบรมตามแบบพระปริยัติธรรม

การบวชปัจจุบันมีการพัฒนาแบบบูรณาการณ ร่วมงานกันหลาย ๆ หน่วยมีภาคีร่วมมากขึ้น เช่น กศน บวชบางพื้นที่จะมีการอบรมหรือเข้าค่าย ๒-๓ วัน โดยมีพระพี่เลี้ยง และกัลยาณมิตรดูแล ภาคีที่ให้การอบรมด้าน สุขภาพอนามัย (คุณหมอ) ด้านกฎหมาย จราจร สิ่งเสพติด (คุณตำรวจ) กฎระเบียบของสงฆ์ (พระสงฆ์) ศึกษา ตามท้องถิ่น (วิทยากรท้องถิ่น) อบรมเพื่อที่จะได้รู้กฎระเบียบ ข้อบังคับ และฝึกละลายพฤติกรรม การรู้จักซึ่งกันและกันและเป็นการฝึกท่อง กราบเบญจางคประดิษฐ์ให้ถูกต้อง บวชแล้วก็มี การอบรมต่อ ๕, ๗, ๑๕, หรือ ๓๐ วัน อยู่ ที่ โอกาส เวลา งบประมาณ ของหน่วยงานนั้น ๆ ความสามารถของผู้จัด วิทยากรหลากหลาย ทำให้บวชรู้กับผู้บวช

ประดิษฐ์ กะลาสี (สัมภาษณ์ ๒๕๔๖) การอบรมก่อนบวชจะเน้นในเรื่องการกราบ การไหว้ ให้ถูกต้องเพื่อ ความเป็นระเบียบสวยงาม ในขณะที่ออกเผยแผ่ต่อสาวยตาประชาชน เช่น ในวันบรรพชา และการออกธุดงค์ไป ตามหมู่บ้านต่าง ๆ

พระครูพิทักษ์นันทคุณ ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่าสำหรับโอกาสต่อไปอยากให้หน่วยอบรมทั้งจังหวัด ประสานงานหรือทำเป็นเครือข่าย ให้มีพี่เลี้ยง ที่เป็นเครือข่ายแกนนำหรือส่วนกลางเข้ามามีบทบาทในการช่วย จัดการเป็นภาระธุระในการกระจายวิทยากรเสริมอบรม ในแต่ละพื้นที่ให้มีความสอดคล้อง และเป็นการไม่ลัดหน้า

หากไม่ทำเช่นนี้ก็จะเกิดปัญหาดามมาคือผู้ที่บวชแล้วไม่ได้รับความรู้ และเป็นการขยายเวลาของหน่วยที่ อบรมจากเดิมทำ ๕ วันเป็น ๑๐ วันหรือ ๑๕ วันเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งจังหวัด เป็นการให้ความรู้พัฒนาการ บรรพชาสามเณรของจังหวัดนานให้มีประสิทธิภาพ และผลพลอยได้จากการบวชถึงแม้จะไม่มีเวลามากก็ตาม บวช มาแล้วต้องได้รับการอบรมกลับเข้าสู่สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตัวเองจากพฤติกรรมที่หมิ่นเหม่ พฤติกรรมที่ไม่ เรียบร้อย เมื่อกลับออกไปแล้วก็ให้สำนึกถึงคุณค่าของการบวชในครั้งนี้

การพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมนั้นต้องดูที่ความรู้ของหน่วยอบรม เช่นวัดที่มีความพร้อมมาก กับบวชใช้ เวลาในการอบรมมาก เช่น วัดพระธรรมกาย วัดชลประทาน ฯ หรือวัดใหญ่ในเมืองหลวง มีพระพี่เลี้ยงพอ อุปกรณ์ พร้อมสามารถที่จะกำหนดเวลาที่แน่นอนได้ว่า ๒๐ เดือน หรือเวลา ๓๐ วัน ช่วงอบรมบางพื้นที่ภาควิชาการถ้า พร้อมก็จะเชิญวิทยากร ฝึกพูดเป็นมดคุเทศน์ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ช่วงภายใน ๑ เดือน จังหวัดไม่สามารถที่จะ ทำได้ แต่ว่าก็ควรที่จะปรับตามสภาพแวดล้อม

ปัญหาอุปสรรคการบรรพชา

- ปัจจัยในการซื้อเครื่องอัฐบริขารและค่าภัตตาหารเลี้ยงสามเณร
- วิทยากร ต้องมีใจรัก ตรงต่อเวลา สรรหาสิ่งใหม่ ๆ ใช้ในการอบรมหลักวิชาการบ้าง เพื่อให้ผู้ที่อบรมมีส่วนร่วมก็จะต้องทำให้การอบรมเกิดความรู้ได้มาก สื่อการอบรมต้องดูแลด้วยทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ถึงแม้จะไม่ใช้สื่อที่มีราคาแพง
- พระพี่เลี้ยง ส่วนใหญ่แล้วการบรรพชา ๗ วัน ๑๐ วัน พระพี่เลี้ยงมีเวลาให้บ้าง แต่ว่ามากกว่านั้น จะไม่ค่อยอยู่ครบเพราะมีภาระทางวัดบ้าง ติดกิจนิมนต์บ้าง หรือทำตามหน้าที่บ้างไม่ได้ทำด้วยใจรัก
- การบรรพชาระดับอำเภอ กรรมการแต่งตั้งแล้วจะไม่มาทำงาน ขาดความร่วมมือ
- เทศกาล การบรรพชาอยู่ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ แต่ละวัดก็จะจัดกิจกรรม ทำให้พระพี่เลี้ยงที่มาช่วยงานนั้นต้องกลับไปทำกิจกรรมที่วัดตนเอง ทำให้การดูแลสามเณรไม่ทั่วถึง
- วัดหรือคณะสงฆ์ ควรจัดทำกันมาก ๆ เพราะการบรรพชาศาสนาอื่น ๆ ไม่มี พิธีกรรมบางอย่าง ศาสนาอื่น ๆ ประยุกต์เข้ากับของตนเอง เช่น กฐิน ผ้าป่า ผ้าป่าหนังสือ ฯลฯ ล้วนถูกลอกเลียนแบบทั้งดิน (ประดิษฐ์ กะลาสี ๒๕๔๖)
- จำกัดผู้ที่บรรพชา คนมากย่อมเคลื่อนย้ายลำบาก ปัญหาหลาย ๆ อย่างตามมา เช่น อาหาร เงิน วิทยากร พี่เลี้ยง สถานที่ ควบคุมดูแล
- ระยะเวลา หน่วยอบรมที่ไม่พร้อมแต่มีความจำเป็นต้องบวชเพราะเป็นงานประจำ บรรพชาแล้วใช้เวลาในการอบรมไม่ถึง ๑๐ วัน เด็กได้รับประโยชน์น้อย
- ผู้บรรพชาไม่ค่อยอดทน ไม่เรียบร้อย มีผ้าผืนและหัตถ์ยากสอนยากจำนวนมาก

ความคาดหวังที่เป็นไปได้ ควรที่จะมีวิทยากรส่วนกลาง ถึงเวลาเทศกาลก็มีการกระจายออกไปในพื้นที่ ประยุกต์ตามสภาพแวดล้อม ตามความเหมาะสมเป็นรูปแบบที่แน่นอน

ปัจจัยที่ทำให้การบรรพชาที่ยั่งยืนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าผู้ที่เข้ามาบวชส่วนหนึ่งเป็นเด็กยากจน เด็กกำพร้า เมื่อมาบวชแล้วเปรียบเหมือนมีพ่อแม่ คือเจ้าอาวาส พี่เลี้ยง เด็กบางส่วนเป็นเด็กที่พ่อแม่มีอันจะกิน เห็นว่าการเรียนทางด้านพระปริยัติธรรมแล้วเท่ากับส่งลูกเข้ามาสู่วัฒนธรรมอันดีงาม รับการอบรมกล่อมเกลาจิดใจ และถือเป็นการประหยัด เพราะการบวชทุกครั้งต้องใช้ค่ายา

วิธีการรับสมัครผู้ที่เข้ามาบวช บางพื้นที่จะต้องให้เด็กที่สมัครเข้ามาบวชนั้นต้องท่องคำบรรพชาให้ได้เสียก่อน ถึงจะได้บวชเพื่อเป็นการฝึกความอดทน ฝึกความเพียร และเพราะว่าหนทางแห่งการบรรพชาไม่ได้โรยไปด้วยกลีบกุหลาบ แต่บางพื้นที่ไม่ได้คิดส่วนนี้ถือว่าเด็กผู้ที่มาบวชบางครั้งก็ต้องร่ำเรียนมาก ควรที่จะผ่อนปรน และเลือกผู้ที่มาบวชว่ามีความสามารถหรือกำหนดอายุ ดูว่ามีปัญหาจะเป็นภาระหนักให้แก่หน่วยอบรม หรือบางกรณีอ่านหนังสือไม่ออก หรือพิการ เมื่อบวชจบโครงการแล้วก็ให้เลิกทันที

การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคม

ซึ่งการจัดบรรพชาของจังหวัดน่าน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้บวช บิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติมิตรและสังคม คือ

๑. สภาพแวดล้อมในสังคมปัจจุบัน มีสิ่งที่จะชักนำ ชักจูงเด็กและเยาวชนไปสู่ความเสื่อมเสียและเสียหายมากเกินคาดคิด บิดามารดาและผู้ปกครองก็ไม่ใคร่จะมีเวลาใกล้ชิดอบรมสั่งสอนบุตรหลานด้วยตนเอง

เพราะต้องติดภาระอาชีพในภาวะที่เศรษฐกิจและสังคมที่กำลังบีบรัดตัวอยู่ ทุกด้าน ครู-อาจารย์ในสถานศึกษาแต่ละระดับก็มักมุ่งให้การศึกษาด้านวิชาการ และวิชาชีพแก่นักเรียนนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ไม่ชำนาญในการฝึกหัดอบรมให้มีคุณธรรมและจริยธรรมเหมือนครู-อาจารย์สมัยก่อน การนำเด็กหรือเยาวชนเข้าใกล้ชิดพระสงฆ์ วัดและพระพุทธศาสนา โดยการจัดให้เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อน ประมาณ ๓๐ วัน จึงเป็นการป้องกันการถูกชักนำชักจูงไปสู่ความเสื่อมเสียและเสียชื่อเสียงได้ผลดี

๑. การปลูกฝังศีลธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากกว่าการให้การศึกษาด้านอื่น ๆ เพราะต้องใช้การสั่งสอนและฝึกหัดสิ่งที่ดีงามให้ พร้อมกับการขัดเกลาสิ่งที่ไม่สมควรให้หมดไป ทั้งทางกาย วาจา ใจให้มีจริยธรรมดี ต้องอบรมจิตใจให้มีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน การแสดงออกที่ดีด้วย ผู้ทำหน้าที่ปลูกฝังจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่างที่ดีในทุกด้านตลอดเวลาด้วย การบรรพชาเป็นสามเณร มาอยู่วัดซึ่งมีสิ่งแวดล้อมที่ดีงาม มีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนขัดเกลา ตลอดเวลา ๓๐ วัน จะเป็นการปลูกฝังศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนที่ได้ผลแน่นอนกว่าวิธีอื่น

๒. ให้เด็กและเยาวชนบุตรหลานของชาวพุทธได้มีโอกาสได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักเบื้องถูกต้องแห่งพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทำให้ได้ทราบว่า พุทธศาสนิกชนจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร เมื่อมีความเข้าใจและปฏิบัติได้แล้วก็จะได้ช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมที่ถูกต้องนั้นตลอดจนการศึกษาเล่าเรียนสูงขึ้น มากขึ้น จนได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในโอกาสต่อไปเป็นการช่วยสืบอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพรยิ่งขึ้น

๑. การบวชเรียน เป็นประเพณีอันดีงามของไทยมาแต่โบราณกาล ชาวไทยพุทธศาสนิกชนเมื่อมีบุตรชาย ก็นิยมให้บวชเป็นสามเณรก่อน ซึ่งทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงของไทย ถือว่าประเพณีนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก ถึงกับเรียกคนที่ไม่ได้บวชว่ายังดิบอยู่ ไม่มีใครเขาต้องการ แม้แต่จะไปขอแต่งงานกับลูกสาวใคร เขาก็รังเกียจไม่ยอมยกให้ง่าย ๆ บิดามารดาฝ่ายหญิงต้องถามก่อนว่า เคยบวชเรียนแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ได้บวชก็เป็นอันว่าไม่มีหวัง การบวชเรียนเป็นประเพณีอันดีงามของไทย ที่สมควรรักษาและเชิดชูไว้ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนจึงเป็นการรักษาประเพณีอันดีงามของไทยในเรื่องนี้ไว้ประการหนึ่ง

๒. ความหวังของสังคมและประเทศชาติ ที่ต้องการให้เยาวชนเจริญเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปในอนาคตนั้น ในเวลานี้มีปัญหามาก เยาวชนปัจจุบันมักประพฤติปฏิบัติตนเกินขอบเขตของความประพฤติ โดยชอบกระทำในสิ่งที่ไม่ควรทำและไม่เหมาะสมกับภาวะความเป็นเด็ก จนเป็นเหตุให้เกิดการเสียหาย นำความเดือดร้อนและความยุ่งยากนานัปการมาสู่บิดามารดา ผู้ปกครองและสังคมอยู่เสมอ ทั้งนี้มิใช่การสืบนิสัยสันดานหรือกรรมพันธุ์ที่ไม่ดีมาก่อน แต่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมหลายอย่างรวมกัน ตลอดจนการขาดการเอาใจใส่หรือการดูและใกล้ชิด ฉะนั้นการอบรมตามแบบกรรมวิธีทางพระพุทธศาสนาด้วยการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนซึ่งเป็นการปฏิบัติอบรมเด็กและเยาวชนอย่างเอาใจใส่ดูแลใกล้ชิด จึงเป็นการแก้ปัญหาเยาวชนของชาติได้มาก

กลุ่มเป้าหมายของผู้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของจังหวัดน่าน

กลุ่มเป้าหมายของผู้บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จังหวัดน่านซึ่งมองโดยภาพรวมแล้วร้อยละ ๖๐ % เป็นนักเรียนเยาวชนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เพื่อต้องการเรียนต่อยังโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งเพื่อการเรียน ซึ่งจำนวนโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีจำนวน ๙ โรงเรียนในจังหวัดน่านที่ทำการจัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษา จะเป็นการเอื้ออาทรในค่าใช้จ่ายในการเรียนต่อครอบครัวของผู้บวชเป็นอย่างมาก

กลุ่มเป้าหมายของผู้บวช อยู่ที่หน่วยอบรมบางหน่วยเน้นด้านเด็กที่ต้องการเมื่อบวชแล้วเรียนพระปริยัติธรรม ม.๑ , ม.๔ เท่านั้น แต่มีบางหน่วยเปิดโอกาสให้ผู้ที่จะบวชชั่วคราว หรือเด็กที่ใช้โอกาสปิดภาคเรียนเข้ามาศึกษาพระธรรมวินัย น่าจะเป็นการเปิดโอกาส ไม่ควรปิดกั้น เพราะฉะนั้นจะเป็นการเปิดโอกาสเฉพาะเด็กยากจนเท่านั้น และจะเป็นการปิดกั้นเด็กที่มีฐานะ หรือบวชชั่วคราว ถือเป็นเด็กด้อยโอกาส ควรให้หน่วยอบรมแต่ละพื้นที่เปิดรับการสมัครการบวช เมื่อบวชแล้วก็แยกแยะ เด็กที่ผ่านการบวชภาคฤดูร้อนแล้วก็จะไม่ละทิ้งศาสนาต่อไปในวันข้างหน้าเขาจะไม่เคอะเขิน ในการเข้ามาทำบุญเด็กหนุ่มที่มาทำบุญที่วัดส่วนมากจะเป็นเด็กที่ผ่านการอบรมภาคฤดูร้อน เพราะเคยสัมผัสกับการบวชแล้วเวลาเข้าหาพระสงฆ์ก็จะรู้กฎระเบียบดี ดังนั้นควรที่จะมีการเปิดโอกาสให้กว้างไม่ควรปิดกั้น

ปัจจัยที่สามารถที่จะแยกลักษณะของผู้บรรพชาในจังหวัดน่านทั้ง ๑๒ อำเภอเป็นลักษณะที่ให้การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่ยังคงสืบทอดกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นวัฏจักรธรรมชาติ ซึ่งบางครั้งไม่ได้ถือว่าเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนจากตัวเยาวชน ครอบครัว ชุมชน ศาสนา สถาบันการศึกษา สังคม และผลย้อนกลับเข้ามาสู่ตัวของผู้ผ่านการบรรพชา ครอบครัว และชุมชนเกิดทัศนคติต่อตัวบุคคลผู้บวช หรือ องค์การของสงฆ์

คณะสงฆ์อำเภอจังหวัด และหน่วยอบรม เด็กหรือเยาวชน ส่วนใหญ่แล้วจะมีความหลากหลายมาก ตั้งแต่อายุ ๑๐ - ๒๐ ปี ซึ่งเป็นการบวชเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ใดใครศึกษาพระธรรมในช่วงปิดภาคเรียนบ้าง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นก็ศึกษาบ้าง อยู่จนกระทั่งโรงเรียนที่เรียนอยู่เปิดเรียน และบวชแล้วเรียนต่อด้านพระปริยัติธรรม มัธยมศึกษา ๑ และมัธยมศึกษา ๔ การอบรมจะหลากหลาย ใช้เทคนิคมากเพราะช่วงอายุ และความสนใจจะมีความแตกต่างกัน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะเน้นเด็กที่บวชแล้วต้องเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม มัธยมศึกษา ๑ ดังนั้นทางผู้บริหารจึงจำเป็นต้องหาเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาของโรงเรียนนั้น ๆ จึงเกิดปัญหา คือ ไม่ค่อยที่จะมีเด็กในเมืองหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามาเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กชาวเขาที่สามารถมาบวชเรียนได้

โรงเรียนสามัญ กลุ่มโรงเรียนสามัญผู้ที่เข้าบวชนั้นจะเป็นเด็กนักเรียนของโรงเรียนนั้น ๆ มัธยมต้นและมัธยมปลายปีละประมาณ ๗๐ - ๘๐ รูป เช่น โรงเรียนปัว อำเภอปัว การบรรพชาจะจัดปีเว้นปี เพราะว่าผู้ที่ดำเนินโครงการนี้คืออาจารย์คฤหัสถ์เคยบวชในพุทธศาสนามาช้านาน ด้วยใจรักและศรัทธา อยากตอบแทนบุญคุณพระพุทธศาสนาที่ทำให้ชีวิตมาถึงขั้นนี้ได้ จึงจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาให้ครอบครัวบ้าง โรงเรียนอื่น ๆ ก็อยากทำ แต่ไม่มีผู้ริเริ่มเพราะมีปัญหา มาก เช่น ปัจจัย(เงิน) เทคนิค(รูปแบบ) ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ (ภาคี) จดทะเบียน (ทำให้เกิดประโยชน์ต่อเด็ก ชุมชน ฯ ไม่ทำเหมือนไฟไหม้ฟาง)

ก่อนเริ่มการบรรพชา ก็มีการรายงานตัว ทุกตัว
ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นนักเรียนประถมปลาย
เพื่อที่จะได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมต้น ในโรงเรียน
พระปริยัติธรรม

...การอบรมของน่านใช้กระบวนการใน
การร่วมระหว่างภาคี ภาครัฐ และวิทยากรท้องถิ่น
ในเรื่อง ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ขณะที่
ยังนุ่งขาวห่มขาว ผู้ที่ฟังร่วมแสดงความคิดเห็น

การเดินทางรกรศึกษาตามหมู่บ้านเป้าหมาย และเป็นการอบรมที่ให้วิทยากรท้องถิ่นได้บรรยายถวายเป็น
แก่คณะสามเณรภาคฤดูร้อน ถึงประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิมจากหมู่บ้านหนึ่ง
สู่บ้านหนึ่ง การศึกษาสภาพแวดล้อมชนบทที่แตกต่างจากชุมชนเมืองความเอื้ออาทรต่อกันและกัน

พิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัด
น่าน ที่ได้ประยุกต์ภาษาคำพูดให้แฝงไปด้วยข้อคิดให้แก่ผู้ที่
บรรพชาได้รับรู้ และพิธีกรรมการขอขมาบิดามารดา
ผู้ปกครอง ถือเป็นการให้อโหสิกรรมการผู้ที่ต้องการตอบ
แทนบุญคุณแก่บิดามารดา และผู้ที่มีพระคุณ ฯ และนำเอา
การร้องเพลงแบบล้านนา ที่มีเครื่องดนตรีที่เรียกกันว่า ฟัน
(ซิง) สะล้อ รวมเรียกว่า ซอโบราณ นื้อหาของคำซอกก็
เป็นการบอกถึงสิ่งที่ไปของการบวช คุณค่าของการบวช ฯ
และถือว่าการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี

การบรรพชา
ปัจจุบันเน้นให้ผู้
บรรพชาได้
ทดลอง
ปฏิบัติด้วยตนเอง
โดยจะมีวิทยากร
เป็นผู้แนะนำทุก
ครั้ง และเป็นที่
ปรึกษา.....

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา คู่มือหลักสูตรพระบวชใหม่ ๑๕ วัน.กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๓๙

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศวสี รวบรวมบทความวิชาการพัฒนาสังคม : แนวความคิดและปฏิบัติ. เมษายน

๒๕๓๔

พระธรรมวโรดม ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ ส่วนส่งเสริมเผยแผ่ศาสนธรรมสำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม. ๒๕๔๖

นายแพทย์ ชชาติ เจริญศิริ รายงานการวิจัยประมวลการจัดการความรู้ของกระบวนการประชาคมงาน มิกนุ เยน

๒๕๔๖

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พุทธวิธีแก้ปัญหา เพื่อศตวรรษที่ ๒๑ บริษัทพิมพ์สวย จำกัด. ๒๕๔๔

กรมการศาสนา หลักสูตรและคู่มือการเรียนการสอนศาสนศึกษา.โครงการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ

สามเณรภาคฤดูร้อน. พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๓

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ และคณะ คู่มือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน พ.ศ. ๒๕๒๕

เผด็จ ทตฺตชีโว การบรรพชาอุปสมบท. ๒๕๓๗

พระครูพิทักษ์นันทคุณ สัมภาษณ์. โดย พระปลัดสมคิด อัสสรัญโม วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๖ บทบาทของ

พระสงฆ์กับการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

รองศาสตราจารย์ กมล ฉายาวัฒน์ พระสงฆ์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๖

สมศักดิ์ บุญปู เอกสารประกอบการสอนพระสงฆ์กับการศึกษาไทย. ๒๕๔๖